

Türkiye’de İletişim Sosyolojisi Çalışmaları Üzerine Tarihsel Bir İnceleme

Yusuf ADIGÜZEL*

Muzaffer Musab YILMAZ**

Aynülhayat UYBADIN***

Öz

XX. yüzyılda kitlesel bir olgu haline gelen iletişim, sosyolojinin de ilgi alanına girerek özellikle kitle iletişimine ve bu iletişimi olanaklı kılan süreçlere, neden olduğu etkilere ilişkin geniş çaplı bir toplumsal ve tarihsel bakış açısı oluşturmuştur. İletişim sosyolojisi temelde iletişimi şekillendiren tüm toplumsal, kültürel ve tarihsel süreçleri göz önünde bulunduran bütünlüklü bir bakış açısına işaret etmektedir. İletişim sosyolojisi çatısı altında toplanan çalışmalarda ise iletişim olgusu sıklıkla toplumsal sürekliliğin önemli bir koşulu olarak görülmektedir. İletişimi derinlemesine anlama ve yorumlama çabasıyla birlikte toplumun sosyal, ekonomik, politik, kültürel yapısının ve gerçekliğinin de iletişim aracılığıyla anlaşılmasında sosyoloji disiplini etkin bir role sahiptir. Bu çalışma iletişim kavramının XX. yüzyıldan itibaren farklı sosyolojik perspektiflerde nasıl incelendiğini, sosyolojinin bir alt disiplini olarak iletişim sosyolojisinin nasıl işlediğini ele alarak, sosyoloji geleneği içerisindeki iletişim tartışmalarının Türkiye’deki seyrinin genel bir panoramasını çıkarmayı amaçlamaktadır. Araştırmada geçen örnek çalışmalar oldukça geniş bir literatür sahasının özet bir bölümü niteliğindedir. Bununla birlikte, iletişim sosyolojisi başlığı altına dahil edilebilecek çalışmaların Türkiye’de yıldan yıla artış gösterdiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: İletişim Sosyolojisi, Kitle İletişimi, İletişim Kuramları, Kültürel Çalışmalar.

* Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi İletişim Fakültesi, yusufadiguzel@sakarya.edu.tr, orcid: 0000-0002-8400-1099

** Araş, Gör., Sakarya Üniversitesi İletişim Fakültesi eposta: muzafferyilmaz@sakarya.edu.tr, orcid: 0000-0001-9491-1048

*** Dr., Sakarya Üniversitesi İletişim Fakültesi, auybadin@sakarya.edu.tr, orcid: 0000-0001-6564-7241

A Historical Analysis on the Sociology of Communication Studies in Turkey

Yusuf ADIGÜZEL

Muzaffer Musab YILMAZ

Aynülhayat UYBADIN

Abstract

Communication, a mass phenomenon of the twentieth century, has also entered the domain of sociology and created a broad social and historical perspective on mass communication, the processes that make this communication possible and its impact. Sociology of communication basically refers to a holistic perspective that considers all social, cultural and historical processes involved in communication. In studies placed under this field, the phenomenon of communication is often considered as an important condition of social continuity. The discipline of sociology has an active role in understanding and interpreting communication in depth as well as utilizing communication as a means to shed light on the social, economic, political and cultural structure and reality of society. This study aims to portray a general panorama of the discussions of communication within the field of sociology with a particular focus on its treatment under different sociological perspectives in Turkey since the twentieth century. The case studies presented in this paper represent a summary of a quite broad field of literature. It is also clear that the number of works to be included under the heading of the sociology of communication has increased over the years in Turkey.

Keywords: Sociology of Communication, Mass Communication, Theories of Communication, Cultural Studies.

Giriş

İletişim çalışmaları ve sosyoloji, ontolojik, epistemolojik ve metodolojik açılardan da birbirine benzerlikler içeren paralel bir gelişim izlemektedir. Sosyal bilimlerin ilerleme sürecinde, iletişim ve sosyolojinin birbirini tamamlayan, inşa eden ve geliştiren kavramlar olduğu söylenebilir.¹ Sosyal hayatta iletişim ve medyanın nasıl bir rolü olduğunu kavrama merakıyla birlikte iletişim alanına dair sosyolojik yaklaşımlar yaygınlaşmıştır. Bu amaca matuf iletişim sosyolojisi çalışmaları genellikle, iletişim alanına ilişkin veri, kavram veya iletişim modelleri kullanılarak, kitle iletişimi, yeni iletişim teknolojileri ve iletişimin toplumla farklı düzlemlerdeki ilişki biçimlerine odaklanmıştır. İletişim sosyolojisi kapsamında hazırlanan çalışmaların genelinde ise kendini tekrar eden bir iletişim kuram ve modelleri literatürü sunulmakla birlikte, iletişime sosyolojik bakış açısını geliştirmede henüz yeterli ilerleme kaydedilemediği de bir gerçektir.

Bu çalışmanın temel amacı; Türkiye’de henüz gelişme döneminde olan iletişim sosyolojisi alanını tanımlama ve bu alan için bir çerçeve sunma çabası yanında, alan yazınına ilişkin genel bir tespit ve değerlendirme sunabilmektir. Bu çalışmada verilen örnekleri çok daha fazla genişletip çeşitlendirebilme imkânı olmakla birlikte, burada amaç iletişim sosyolojisi kavram ve yaklaşımlarının en sık vurgulandığı araştırmaları ele almaktır. Çalışmanın ilk bölümünde, öncelikle Batı literatüründe iletişim ve sosyoloji arasındaki ilişkiye değinilecek, daha sonra ise Türkiye’de iletişim sosyolojisi literatürü gözden geçirilecektir. Bu kapsamda alandaki kitaplar ve akademik tezler hakkında bilgiler verilecektir. Kitaplar, çalışmaların başlıkları ve özetleri incelenerek; akademik tezler ise tez başlığı, anahtar kelimeler ve özetler dikkate alınarak belirlenmiştir. İletişim ve sosyoloji kavramlarına ek olarak, bu kavramları kapsamına dâhil eden diğer bilim alanlarındaki akademik tezler de dikkate alınarak, çalışmanın boyutlarını aşmaması gayesiyle, yalnızca doktora tezleri incelenmiştir. Her ne kadar iletişim sosyolojisi üzerine kaleme alındığı özel olarak belirtilmiş ve alanın sınırları çizilmiş olmasa da, “iletişim” temelli bir konunun toplumsal bir düzlemde ele alınması neredeyse insanlık tarihi kadar gerilere götürülebilme özelliğine sahiptir.

Bir olgu ve süreç olarak iletişim, sosyolojiyle oldukça yakın ve birbirini tamamlayan bir ilişkiye sahiptir. İletişim kavramının Batı dillerindeki epistemolojik kökeninde yer alan “toplum, topluluk, biraradalık” vurgusu da bunun en önemli göstergelerinden biridir. Latince *communis* sözcüğü “paylaşmak, ortaklık, toplulukla bir arada hareket etme, bir arada olma, yaşama, iletişim kurma” anlamlarını taşır. Bu doğrultuda Anglosakson dillerindeki communicate fiili her şeyden önce “katılmak,

1 Wenhong Chen, “Abandoned Not: Media Sociology as a Networked Transfield”, *Information, Communication & Society*, 2018, c. 21, sy. 5., s. 647

paylaşmak, haberleşmek, beraber olmak” gibi edimlere işaret eder.² Toplumsal yaşamın en önemli etkenlerinden biri olan “alışveriş, ticaret” anlamlarına gelen *commerce* de benzer bir kelime kökenine, *communio* yani “topluluğa, cemaate” dayanır.³ Batuş’un ifadesiyle⁴, “Latince *Comunicationem* komün yapmak, herkesin kullanımına sunmak anlamına gelen iletişim sözcüğünün ilk dönemlerdeki ticari bir nitelik kazanmasının nedeni budur.” Başlangıçta mal değiş-tokuşu için gerekli olan pazar arayışı, zamanla iletişimin kitleleşmesine ve burjuva sınıfını oluşturacak bir tüccar sınıfının belirginleşmesine neden olur. Gül Batuş’a göre bu bakış açısından hareket edecek olursak kitle iletişimi, matbaanın da etkisiyle güçlenmiş burjuva sınıfının egemenliğindeki kapitalist toplumlarda gelişen bir anlayıştır.⁵ Özetle, bir kavram, olgu, süreç veya etkinlik olarak iletişim, toplumsal yapı ve sosyal ilişkilerin içinde ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Buradan hareketle genel olarak iletişim sosyolojisi, sosyoloji alanının kendine özgü kavram, tartışma ve yöntemleriyle iletişimi anlamaya ve açıklamaya yönelik tıpkı medya ve iletişim çalışmalarında da olduğu gibi sosyolojinin bir alt disiplini olarak kabul edilmektedir. Bu doğrultuda iletişim bilimi ve iletişim sosyolojisi arasındaki ayrım ise iletişim bilimlerinin iletişim süreçlerine, modellerine, unsurlarına, rollerine ve iletişim ortamını kuran unsurlara odaklanması, iletişim sosyolojisinin ise daha geniş bir çerçevede iletişimin toplumsal yönünü anlamaya ve açıklamaya çalışmasıdır.⁶

İletişim bilimleri ve bir alt alan olarak iletişim sosyolojisi, iletişimi tanımlama ve yorumlama konusunda birbirini tamamlamaktadır. Bu noktada iletişim bilimleri, iletişimi genel olarak anlam ve bilgi alışverişini ortak simgeler aracılığıyla gerçekleştirme olarak tanımlarken, hem iletişim bilimleri hem de sosyolojinin bir alt disiplini olarak ele alabileceğimiz iletişim sosyolojisinde bu anlam ve bilginin kapsamlı bir biçimde kurulma sürecine odaklanılmaktadır. Bu nedenle iletişim sosyolojisi bağlamında iletişim, özellikle kültürel, ideolojik ve etkileşimsel niteliğiyle ele alınmaktadır. Her şeyden önce iletişim, sosyolojik bir olgu olarak görülmektedir. Bu noktada iletişimi derinlemesine anlamak için, gerçekleştiği toplumsal, ekonomik, politik, kültürel ve tarihsel koşulların göz önüne alınması gerekmektedir.⁷

İletişimi sosyolojik bir bakış açısıyla değerlendirmek, ona daha geniş bir perspektiften bakmayı gerektirmektedir. Gündelik yaşamın rutin bir parçası olan iletişim, sosyolojinin ilgi alanına girdiğinde, kaçınılmaz olarak onun neden

2 www.etymonline.com

3 Emel Karagöz, *Sosyal Bilimlerde Kuram Oluşum Süreci ve İletişim*, İstanbul: Derin Yayınevi, 2010, s. 69.

4 Gül Batuş, “İletişim Sosyolojisinin Doğuş Nedenleri”, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 1997, sy. 5, s. 25.

5 Batuş, “İletişim Sosyolojisinin Doğuş Nedenleri”, s. 25.

6 Hüseyin Bal, *İletişim Sosyolojisi: Sosyal İletişim, Kitle İletişimi, Elektronik İletişim*, Bursa: Sentez Yayıncılık, 2017, s. 12.

7 İrfan Erdoğan, *İletişim Egemenlik Mücadeleye Giriş*, Ankara: İmge Yayınları, 1997, s. 20.

ve nasıl inşa edildiği de sorgulanmaya başlamaktadır. Bu noktada sosyolojinin genel olarak insanın toplumsal yaşamı, bireyin toplumsal gruplar ile ilişkisinin bilimsel bir incelemesi⁸ olduğu tanımıyla başlayabiliriz. Durkheimcı bir ifadeyle sosyolojinin temel ilgi alanı toplumsal olguların irdelenmesiyle başlıyorsa, iletişim de toplumsal bir olgu olarak sosyolojinin bir alt disiplini olduğu ortadadır.

XV. yüzyıldan bu yana iletişimin teknolojik gelişmelere bağlı olarak, teknolojinin bir sonucu ve ürünü şeklinde değerlendirilmesi (Teknolojik Belirlenimcilik) yanılığ⁹, iletişim sosyolojisinin ortaya çıkış nedenlerinden biridir. Bu doğrultuda örneğin, Batuş’a göre McLuhan’ın “araç mesajdır” ifadesi, teknolojiyi önceleyen ve toplumların değişen sosyal, kültürel yapılarını göz ardı eden bir tutumu yansıtır.¹⁰ Ancak iletişim yalnızca teknik bir yenilikle ele alınamayacak kadar karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu nedenle iletişimin hangi toplumsal yapı ve koşullar içerisinde, hangi ihtiyaç ve kullanım biçimleriyle ortaya çıktığı, ancak iletişimin içinde şekillendiği toplumun sosyo-politik, ekonomik, kültürel özellikleri göz önünde bulundurarak anlaşılabilir.

Bugün iletişim bilimlerinin kendine özgü bir disiplin tanımından ziyade disiplinlerarası bir alan olduğu konusunda görüş birliği bulunmaktadır. Son yıllardaki araştırmaların disiplinlerarası olma eğilimi de iletişime bakış açımızı derinleştiren unsurlardan biridir. İletişim çalışmalarının farklı disiplinlerin bilme biçimlerini, terminolojisini kullanmasıyla birlikte bu derinliğin arttığı görülmektedir. İletişim araştırmaları başta psikoloji, sosyal psikoloji, dilbilim, sosyoloji, ekonomi, siyaset bilimi gibi pek çok disiplinle yakınlık içindedir. Bu noktada iletişime dair çalışmaların ortaya çıktığı XX.yüzyılın başı ve özellikle de 1920’li yıllardaki ilk çalışmaların genel eğiliminin iletişimi merkeze almaktan çok, diğer disiplinlerin iletişime değinen bölümlerine ilişkin araştırmalar olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda başat çalışmaların kitle iletişim araçlarının etki, propaganda, ikna, manipülasyon özelliklerine eğilen ve dolayısıyla psikoloji, sosyal psikoloji gibi alanlardan beslenen incelemeler olması şaşırtıcı değildir. Kitlelerin nasıl denetleneceği, yönetileceği ve yönlendirileceği meselesi dönemin psikoloji kökenli ana akım iletişim araştırmaları, Levent Yaylagül’ün¹¹ ifadesiyle “muhafazakâr yaklaşımlardan, liberal çoğulcu yaklaşıma kadar bir dizi farklı kuram ve modeller” geliştiren araştırmaların temelini oluşturur. 1950’ler ve 1960’larla birlikte ise iletişimin artık kendine ait bir çalışma alanı oluşturma gayreti göze çarpmaktadır. Bu noktada sosyoloji, psikoloji, siyaset bilimi gibi disiplinlerden farklı ve ayrı olarak iletişim, kendine ait bir uzmanlık alanı oluşturmaya başlamıştır. Bu doğrultuda

8 Anthony Gidens, *Sosyoloji*, İstanbul: Kırmızı Yayınları, 2012, s. 38.

9 Raymond Williams, *Televizyon, Teknoloji ve Kültürel Biçim*, çev. A. U. Türkbağ, Ankara: Dost Kitabevi, 2003, s. 106-107.

10 Batuş, “İletişim Sosyolojisinin Doğuş Nedenleri”, s. 24.

11 Levent Yaylagül, *İletişim Sosyolojisi: Sosyal İletişim, Kitle İletişimi, Elektronik İletişim*, Bursa: Sentez Yayıncılık, 2006, s. 32.

tasarlanan farklı iletişim modelleriyle iletişimin alt disiplinlerini ve kuramlarını oluşturmaya, kendi akademisyenlerini yetiştirmeye başladığı görülmektedir. 1970'lerle birlikte iletişimin daha çok davranışlar üzerinde açıklanma eğilimi söz konusudur. Bu doğrultuda iletişime yönelik temel yaklaşımlardan ve iletişim bilimlerinin bir alt disiplini olan iletişim sosyolojisinin beslendiği kaynaklardan söz etmek yerinde olacaktır.

İletişime Yönelik Yaklaşımlar ve İletişim Sosyolojisinin Kaynakları

Genel olarak ana akım iletişim yaklaşımlarının etki çalışmalarıyla açıklandığı uzun bir dönemden söz edilir. Bu dönem güçlü, sınırlı etkiler gibi kavramlarla tartışılırken, ortak noktada “izleyicinin varsayımlara dayalı bir hayaleti”¹² olduğu düşüncesi vardır. Basitleştiren ve indirgeyen yaklaşımlarla bireylerin, tarihsel ve toplumsal olan güç ilişkilerinin dışında konumlandırıldığı görüldü. Bu yaklaşımlarla ortaya çıkan Hipodermik İğne veya Sihirli Mermi olarak da bilinen Uyarıcı-Tepki Modeli ise medya içeriğinin ve etkisinin doğrudan izleyiciye zerk edildiği var sayılan ve en önemlisi iletişimi bir süreç olmaktan çıkardığı düşünülen kuramlardır. Ana akım iletişim çalışmaları denildiğinde sıklıkla kullanılan modeller Shanon ve Weaver’ın Enformasyon Kuramı, Laswell’in İletişim Modeli, Katz ve Lazarsfeld’in İki Aşamalı Akış Modeli, Festinger’in Bilişsel Uyum Kuramı, Newcomb’un ABX Denge Modeli, Westley-MacLean’ın Aracılanmış İletişim Modelidir.¹³ Ana akım iletişim kuramları çatısı altında toplanan bu tür kuram ve yaklaşımlar birtakım eksiklikleri, ampirik çalışmalardan uzak varsayımları ve yeterli dayanaklara sahip olmadıkları gerekçesiyle eleştirilir.¹⁴

Eleştirel kuram ve yaklaşımlarda ise iletişimi belirleyen, tetikleyen, etkileyen toplumsal yapılar, tarihsel süreçler ve bağlamlar dikkate alınır. Kitle iletişimi eleştirel kuram ve yaklaşımlar çerçevesinde kendine iletişimden ayrı bir alan açmaya başlar. Kitle iletişim araçlarının nasıl işlediği, teknik, ekonomik, politik üretiminin nasıl gerçekleştiği meselesi önemli olur ve hatta doğrudan bu araçların üretimi, tüketimi üzerine eğitimler verilmeye başlanır. Benzer biçimde Chicago Okulu da öncü çalışmalarındaki ampirik incelemelerle dikkat çekmiştir. İletişimle toplumsal hayatı bir etkileşim sistemi olarak gören bu ekolde, kültür ve kitle kültürü kavramları özel bir ilginin odağı haline gelmiştir. Bununla beraber iletişim alanındaki egemen yaklaşımların bireye dayanması ve psikolojik faktörlerle açıklanmasının, iletişimin toplumsal, kamusal, kolektif yönüyle çeliştiği eleştirisi yükselir. Eleştiri getirenler, iletişimin ortaya çıktığı toplumsal, kültürel, ekonomik ve politik koşullar, süreçlerin dikkate alınması gerektiğine dikkat çekerler. Bu noktada Raymond Williams’ın

12 McQuail, Denis ve Sven Windahl, *İletişim Modelleri: Kitle İletişim Çalışmalarında*, çev. Konca Yumlu, Ankara: İmge, 2010, s. 20.

13 Yaylagül, *İletişim Sosyolojisi*, s. 44-45.

14 Burak Özçetin, *Kitle İletişim Kuramları: Kavramlar, Okullar, Modeller*, İstanbul: İletişim, 2018.

(1958) kültürü bütün bir yaşam biçimi olarak tanımlaması, E. P. Thompson’ın İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu (1963) adlı çalışması, Antonio Gramsci’nin (2007) hegemonya kavramı, Stuart Hall’un (2001) kodlama-kodaçımı yaklaşımı, Louis Althusser’in (2014) ideoloji yaklaşımı, Roland Barthes (1972), Ferdinand de Saussure (2011) ve Levi Strauss’un (1973) yapısalci dilbilim ve göstergebilim yaklaşımları ile İngiliz Kültürel Çalışmaları’nın öncü araştırmaları ise iletişim çalışmalarındaki önemli bir kopuşu ve yeniliği de beraberinde getirir.¹⁵

İletişim çalışmalarına belirgin ve önemli sosyolojik bir gelenek sağlayan öncü araştırmaların merkezindeki Chicago Okulu, iletişimin toplumsal hayattaki rolünü belirginleştirerek toplumsal kurama yönelik genel bir yaklaşım sunmuş, toplumsal iletişime dair pek çok konuyu açma fırsatı vermiştir. Bu doğrultuda Chicago Okulu öncelikle iletişimin yalnızca bir haberleşme biçimi/süreci olduğu kavrayışına karşı çıkararak, belirgin bir biçimde ve yöntemle iletişimin kültürel ve tarihsel anlamdaki kurucu niteliğine işaret etmiştir. Bu doğrultuda iletişim farklı disiplinlerden beslenen ve o disiplinleri besleyen bir alana dönüşerek sosyolojik bakış açılarının gelişimine olanak sağlamıştır. Okulun bir başka katkısı ise iletişimi tanımlayan ileti, kaynak, alıcı gibi basite indirgeyici yaklaşımlara karşı çıkararak iletişimin en önemli faktörlerinden anlam inşa süreçlerine dair kültürel, sosyal, ekonomik, politik arka planları göz önünde bulundurması ve iletişimi bir süreç olarak ele almasıdır. Bu noktada iletişimin sosyal yaşamın pek çok noktasına etkisi tartışılmaya başlanmış, iletişime toplumsal olma özelliğini (“kazandırmıştır” demek yerine) “iade etmiştir” diyebiliriz.¹⁶

İletişim sosyolojisinin kuramsal alt yapısına baktığımızda, kitle iletişim araçlarına ilişkin hacimli bir literatürle alana sosyolojik bakış açısını sağlayan Chicago Okulu ile birlikte klasik sosyal teorinin öncü isimlerinden olan George Simmel, Talcott Parsons, George Herbert Mead, Charles Cooley gibi sosyologları görürüz.¹⁷ Bununla birlikte 1970’ler boyunca gelişmeye başlayan Kültürel Çalışmalar da hem epistemolojik hem de metodolojik açıdan iletişim sosyolojisinin temellerini kurmaktadır.¹⁸ Cengiz Anık, bu noktada iletişim sosyolojisini besleyen üç ana damardan söz ederek literatürün ilk odak noktalarını şöyle toplarlar:

1. Chicago Okulu ve Sembolik Etkileşimcilik,
2. Kültürel Çalışmalar; (a) eleştirel, (b) liberal (c) Palo Alto Okulu
3. Bilgi sosyolojisi.

Anık’ın özetlediği bu üç önemli koldan beslenen iletişim sosyolojisinin “iletişim, etkileşim, medya ve temayül kavramları” ile epistemolojik alt yapısını

15 Sevilay Çelenk, *İletişim Çalışmalarında Kırılmalar ve Uzlaşmalar*, Ankara: Dipnot, 2021.

16 Cengiz Anık, *İletişim Sosyolojisi Kuramsal Temeller*, İstanbul: Derin Yayınları, 2014, s. 10-19.

17 Hans-Joachim Schubert, “The Foundation of Pragmatic Sociology: Charles Horton Cooley and George Herbert Mead”, *Journal of Classical Sociology*, c. 6, sy. 1, 2006, s. 51-74.

18 Douglas Kellner, “Communications vs. cultural studies: Overcoming the divide”, *Illuminations: The Critical Theory Website*, 2006.

kurduğunu söyleyebiliriz. Benzer şekilde Wenhong Chen¹⁹, epistemolojik açıdan iletişim ve sosyolojinin, klasik sosyolojinin Max Weber, Karl Marx, Émile Durkheim veya Gabriel Tarde gibi önemli teorisyenlerinden etkilenip beslendiğini belirtir. Böylece iletişimin yalnızca bir haberleşme ya da bireysel anlamda bilgi, duygu, anlam özelinde ileti alışverişi olmadığını, toplumsal pek çok unsurdan, etkileşimden, uzlaşmadan ve çatışmadan beslenen ve bunları işaret eden bir süreç olarak tanımlanması gerektiğini söyleyebiliriz. Toplumsal faktörler arasındaki ilişkiler de iletişim yoluyla ortaya çıktığı ve kurulduğu için toplumsal olanın da iletişimle kendini gösterdiğini, bu yolla toplumsal gelişmelerin, değişimlerin ortaya çıktığını ifade edebiliriz. En genel anlamda iletişim, toplumsal bütün içerisindeki rolüyle birlikte ele alındığında, “iletişim sosyolojisinden söz etmeye başlanmıştır” denilebilir.

İletişim sosyolojisi, iletişimin toplumsal düzlemde oynadığı role odaklanır. Bunu da oldukça geniş bir çerçevede gerçekleştirir. Bütün bir insanlık tarihi boyunca, iletişim olgusunun toplumsal düzlemde üstlendiği işlevler, bu disiplinin kapsama alanı içerisinde kabul edilir. Anık’ın ifadesiyle “iletişim sosyolojisi, insan gruplarının var olduğu her ortamdaki etkileşim ve iletişim biçimlerine odaklanmakla mükelleftir”.²⁰ Anık, görüldüğü üzere iletişim sosyolojisi için oldukça geniş bir çerçeve çizerek onu, kitle iletişiminden bağımsız olarak, insanlar arasındaki etkileşime ve bunun toplumsal düzlemde oynadığı role entegre eder. Bu bağlamda ele alındığında iletişim sosyolojisi yalnızca sözel iletişimi değil, daha geniş bir düzlemde, toplumsal bir etkiyi beraberinde getirecek her türlü iletişim biçimini kapsamına dâhil eder.

1940’lı ve 1950’li yıllar, medyanın dolaylı ve sınırlı etkilere sahip olduğunun düşünüldüğü “ikinci” bir dönemdir.²¹ Bu dönem, toplumsal bağlamın öne çıktığı, iletişimin etkileşime dayalı psikolojik olduğu kadar; sosyolojik, politik, kültürel, ekonomik bir yapısı ve süreci olduğuna dayanır. Bu doğrultuda suskunluk sarmalı, bağımlılık ve gündem belirleme gibi kuramlar bugün hala tartışılan önemli yaklaşımlardır. Bu kuramlarla toplumsal rollerin nasıl öğrenildiği, medyanın ideolojinin bir taşıyıcısı olduğu, gündem ve kanaat belirleyebildiği, toplumsal yapıda ve kültürel ortamda ne tür değişikliklere yol açtığı gibi meselelerle iletişim çalışmaları farklı bir boyuta taşınır. 1940’lardan sonra gelen iletişim ve medya çalışmalarında güçlü bir şekilde sosyolojinin etkileri görülür; yapısal işlevselci yaklaşımların ve pozitivizmin belirleyici olduğu kuramlar ortaya çıkar. Bu doğrultudaki en bilinen çalışma Lasswell’in kitle iletişimin toplumdaki işlevine yönelik yaptığı çalışmalarıdır. Buradaki işlevselci yaklaşımda toplumdaki uyumu yükseltme, devamlılığı

19 Wenhong Chen, “Abandoned Not: Media Sociology As a Networked Transfield”, *Information, Communication & Society*, c. 21, sy. 5, 2012, s. 647-660.

20 Anık, *İletişim Sosyolojisi Kuramsal Temeller*, s. 11.

21 Anık, *İletişim Sosyolojisi Kuramsal Temeller*, s. 12-16.

sağlama ve toplumun normleştirilmesi gibi süreçler belirleyicidir. Lasswell’in ünlü “kim, ne, kime, hangi kanal ve hangi etki ile” formülü iletişimin ikna odaklı çalışmalarının da temelidir.²² Yapılan ampirik çalışmalarla kitle iletişim araçlarının her izleyiciye aynı koşulda ve aynı şekilde ulaşmadığı ve yorumlanmadığı; izleyicilerin tutum ve düşüncelerinin güçlenmesinde etkili olduğu varsayılır.

Batı literatüründe kitle iletişim araştırmaları ile medya ve iletişim çalışmaları, temelini sosyolojinin beslediği çok disiplinli bir alandır. 1970’lerle kitle iletişimini, medyayı, üretim süreçlerini odağa alan (gazeteciliğin, eğlence dünyasının nasıl üretildiğine bakan) çalışmaların artması heyecan uyandırmıştır.²³ Bu durum Josephine R. Holz ve Charles R. Wright’ın örneklediği gibi sosyolojinin iletişim alanına sunduğu katkıları inceleyen erken dönem araştırmalarında da ayrıntılı bir şekilde ele alınmaktadır.²⁴

Riley ve Riley’nin Sosyolojik Modeli iletişimin bireyi aşan toplumsal boyutunu merkeze alarak sosyolojik bir perspektifle yaklaşan öncü çalışmalarından biridir. Bu model, kitle iletişimini daha geniş bir toplumsal yapı içerisinde konumlandırmanıza olanak tanıyacak bir sosyolojik yaklaşım çağrısında bulunur. Josephine Holz ve Charles Wright’ın (1979) da belirttiği üzere o tarihlerde kitle iletişimcileri, kitle iletişim araçları, medya kuruluşları ve bunların üretim süreçlerine ilişkin çok az sosyolojik çalışma bulunmaktaydı. Oysa bugün elimizde pek çok eser, araştırma, kavramsallaştırma, yöntem ve teknik var. İletişimin “toplumsal sistemler, kurallar ve yapılar içerisinde gelişen bir dizi kodun kaynaşması sonucu hayat bulduğu” vurgusu iletişim ve toplum kavramlarını ilişkili düşünmeye olanak tanımıştır. İletişimin yalnızca bireysel-psikolojik bir süreç olarak ele alınmayıp daha geniş bir toplumsal yapı içerisinde irdelendiği çalışmaların alana öncülük yapması sonucunda çeşitli modeller ve iletişim kuramları doğmuştur. Bunlardan başlıcaları olarak Riley ve Riley’nin Sosyolojik Modeli, Kullanımlar ve Doyumlar, Gündem Belirleme, Suskunluk Sarmalı ve Çerçeveleme gibi kuramları örnek gösterebiliriz.

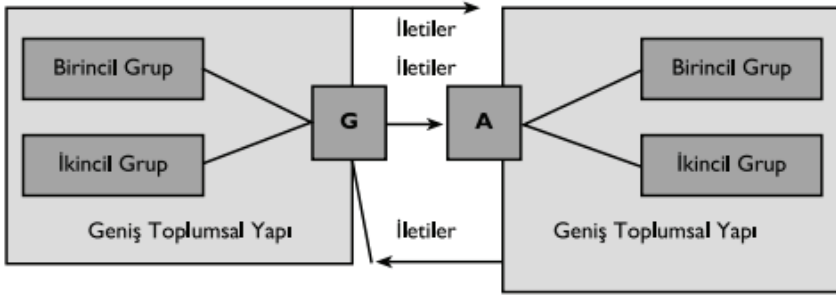
İletişim çalışmalarındaki hâkim yaklaşımlar psikoloji temelli olup bireyin iletişim faaliyetine odaklanır. Bundan dolayı bunların pek çoğu iletişim etkinliğinin

22 Harold D. Lasswell, “The Structure and Function of Communication in Society”, *Mass Communications*, Wilbur Schramm (der.), Urbana: University of Illinois Press, 1960, s. 117-130.

23 Holz, Josephine R.; Wright, Charles R., “Sociology of Mass Communications”, *Annual Review of Sociology*, 1979, c. 5, sy. 1, s. 193-217.

24 Riley, L W., Riley, M. W., 1959, In *Sociology Today*, R. K. Merton, L. Broom, L. S. Cottrell, Jr. (eds.), NY: Basic Books, s. 537-78; Larsen, O. N., 1964, In *Handbook of Modern Sociology*, R.L. Farris (ed.), Chicago: Rand McNally, s. 349-81; McQuail, D., 1969, *Towards a Sociology of Mass Communications*, London: Collier-MacMillan; McQuail, D., Blumler, J. G., Brown, J. R., 1972, In *Sociology of Mass Communications*, D. McQuail (ed.), Harmondsworth, England: Penguin, s. 135-65; Wright, C. R., 1975a, *Mass Communication: A Sociological Perspective*, NY: Random House.

gerçekleştiği toplumsal yapıları, sistemleri ve kodları göz ardı ettiği gerekçesiyle eleştirilmiştir. Egemen yaklaşımlardaki bu durum John W. Riley ve Mathilda White Riley tarafından eleştirilmiş, “iletişimin daha derin bir kavrayışa ihtiyaç duyduğu” ifade edilmiştir. Riley ve Riley’nin oluşturduğu iletişim modelinde iletişim yalnızca bireysel ve psikolojik bir süreç olmaktan çıkmış, toplumsal sistemler içerisinde bir süreç olarak değerlendirilmeye başlanmıştır.²⁵



Şekil-1: Riley ve Riley Modelinde İletişim Sistemi ve Toplumsal Yapı İlişkisi

İletişim sürecinde toplumsal grupların önemine dikkat çeken bu modelde Riley ve Riley, toplumsal grupları birincil ve ikincil olarak ayırır ve onların iletişim sürecinde aktif bir rol oynadıklarını belirtir.

Birincil grupları aile, akraba, arkadaşlıklar gibi genellikle daha yakın ilişkilerin kurulduğu gruplar olarak tanımlarlar. İkincil gruplar da bireylerin daha mesafeli, resmî, bürokratik veya yasal boyutta kurdukları ilişki gruplarını ifade eder. Alıcılar ve göndericilerin içinde buldukları grup ve bu grubun toplumsal koşulları iletişim sürecinin belirleyici faktörleridir. Dolayısıyla kaynak ve hedef durumundakilerin davranışlarını da bu toplumsal koşullar ve olaylar şekillendirir. Aynı zamanda iletinin nasıl yorumlandığı, nasıl alımlandığı da bireyin hangi toplumsal gruba dâhil olduğuyula biçimlenmektedir. Bu doğrultuda medya da önemli bir faktör olarak toplumsal yapıdan etkilenir ve aynı şekilde onu etkiler. Bir diğer deyişle, toplumsal yapı sadece alıcı konumunda olanları değil, hem iletişim sürecinde bulunan gönderici ve alıcıyı hem de onların içinde yer aldığı grupları kapsar.²⁶

İletişimi sosyolojik bir perspektiften değerlendiren bir diğer kuram ise Psikolog Elihu Katz’ın geliştirdiği Kullanımlar ve Doyumlar yaklaşımıdır. Katz, medyanın bireyler üzerindeki etkisini inceleyen yaklaşımların “insanların medya ile ne yaptıkları” meselesini ele almadığını tespit eder. Aksine, insanların medyadan “bazı toplumsal ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılamak” adına beklentilere girdiğini öne sürer. Beklentilerini ve ihtiyaçlarını karşılamak üzere medya içeriklerini

²⁵ Yaylagül, *İletişim Sosyolojisi*, s. 55.

²⁶ Yaylagül, *İletişim Sosyolojisi*, s. 58.

kullanıcılar bu kullanımın sonunda ihtiyacı giderilmiş, doyurulmuş olurlar. Bu yaklaşım, medya içeriği ile izleyici arasında işlevsel bir ilişki olduğunu öne sürer.²⁷

Bir diğer sosyolojik yaklaşım ise Gündem Belirleme’dir. Bu kurama göre medyanın en belirgin özelliği gündem belirleyebilme yeteneğidir. Medya haber ve bilgi akışını sağlarken kimi zaman bazı içeriklere daha fazla yer verir ya da aksine bazı içerikleri daha nadir işler ya da hiç işlemez. Bu yaklaşıma göre kitle, medyada hangi konu daha fazla işleniyorsa onun daha önemli olduğuna inanır.²⁸

İletişime sosyolojik bir düzlemde yaklaşan bir diğer kuram Suskunluk Sarmalı’dır. Alman siyaset bilimcisi Elizabeth Noelle-Neumann tarafından 1974’te geliştirilen kuram, odağna kitle iletişim araçlarını alır. 1970’lerdeki güçlü etkiler döneminin en önemli kuramlarından biri olan Suskunluk Sarmalı’na göre kitle iletişim araçları belirli grupları susturabilen, belirli gruplara ise konuşma cesareti verebilen bir yapıda işler.²⁹ Bu noktada marjinal sayılan gruplar düşüncelerini, duygularını, beklentilerini dile getirmede sessiz kalma zorunluluğu hisseder ki bunda, kitle iletişim araçlarının önemli bir yeri vardır. Medya, toplumun ortalama ahlâk anlayışına yansır. Diğer grupların, düşüncelerin ne oranda ve söylemde yansıyor yansımayacağı büyük oranda buna göre belirlenir.

1980’li yıllara gelindiğinde eleştirel paradigmalarda, İngiliz Kültürel Çalışmaları’nın da etkisiyle, izleyici araştırmaları ve alımlama çalışmaları ortaya çıkar. David Morley televizyonun izleyiciler üzerindeki etkisini izleyicinin hangi konumda olduğunu göz önünde bulundurarak anlamaya çalışır ve izleyicilerin medya karşısında pasif değil aktif bir rolü olduğunu savunur. Morley, *Nationwide* adlı bir televizyon programının içeriğini göstergebilimsel yöntemle inceler ve programın ulusal bir birlik ve dayanışma mesajı ilettiği sonucuna varır. Daha sonra programın izleyicileriyle derinlemesine mülakatlar gerçekleştirerek onların bu mesajları nasıl algıladığını inceler. Morley her izleyicinin farklı bir izleme pratiğinin olduğunu görür. Toplumsal cinsiyetin de izleme pratiklerinde belirgin bir etkisi olduğunu tespit eder. Örneğin erkeklerin televizyonu daha dikkatle izlediklerini ancak kadınların başka işler yaparken televizyonu açık tuttuğunu, erkeklerin kumandanın hâkimi olduğunu, genellikle neyin ne kadar izleneceğine ve kanal değiştirme hakkına erkeklerin sahip olduğunu bulgular. Morley’in yöntemi iletişimin hem sembolik hem de toplumsal bağlamı ile ilgilidir.³⁰

Bu tür çalışmalar anlam setlerinin toplumsal yapı ve güç ilişkileriyle bağlantılı bir şekilde anlaşılmasına olanak tanırken, ekonomi-politiği göz ardı ettikleri gerekçesiyle

27 Yaylagül, *İletişim Sosyolojisi*, s. 62.

28 Donald L. Shaw ve Maxwell E. McCombs, *The Emergence of American Political Issues: The Agenda-Setting*, St. Paul: West Function of the Press, 1977.

29 Elisabeth Noelle-Neumann, *The spiral of silence: Public opinion--Our social skin*, University of Chicago Press, 1993.

30 David Morley, *The "Nationwide" Audience. Structure and Decoding*, Londra: BFI, 1980.

eleştirilmiştir. İzleyiciye aktif bir rol biçseler de üretim, dağıtım ve tüketim gibi meselelerde ekonomi-politiğin belirleyiciliğinin tartışılmadığı görülmüştür. Bu eleştiriler devamında, üretimin toplumsal bağlamının bilimi olarak tanımlanan ekonomi-politiğin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ekonomi-politik, kapitalist toplumlarda iktisadi süreci yöneten toplumsal kuralları inceler. “Bu bilimin temel hareket noktası insan topluluklarının ihtiyaçlarını karşılamaya yarayan materyal araçların üretim ve dağılımlarının gelişim ve değişim biçimidir.”³¹

1980’li yılların sonu ve 1990’lı yılların başından itibaren medya çalışmalarında kullanılan paradigmalardan izleyiciye yöneldiğini örnekleyen bir başka kuram ise Robert M. Entman’ın Çerçeveleme Kuramı’dır. Medyanın haberleri izleyicilerin dikkatini belli olaylara odaklayarak, yani çerçeveleyerek vermesi, izleyicilerin haberi alımlama biçimlerini de doğrudan etkilemektedir.³² Çerçeveleme kavramını ilk kullanan sosyolog Erving Goffman’a referansla³³ (1991 tarihli makalesinde ele aldığı çerçeveler ve çerçeveleme meselesine) Entman, ancak karşılaştırma yaptığımız zaman anlatılardaki gözden kaçan, gayri iradi veya sıradan gibi görünen sözcük ve imge seçimlerinin ne anlama geldiğini keşfedebileceğimizden söz eder.³⁴ Kitle iletişim araçlarının rolü ve önemi üzerinden bakıldığında çerçeveleme, bir haberin toplumda nasıl bir sağduyu uyandıracığına ilişkin inşacı bir yaklaşıma işaret eder. Bir diğer deyişle haberin çerçevesi de bir inşa sürecidir ve haber hikâyelerini çerçevelemenin Entman’a göre en yaygın beş yolu “kişiselleştirme (insani ilgi alanları-çıkarları), sorumluluk yükleme, ekonomik sonuçlar, ahlaklılık ve çatışmalar”dır. Gündem Belirleme Kuramına benzer şekilde Çerçeveleme Kuramı da medyanın izlerkitlenin dikkatini nasıl belirli konulara ve belirli şekillerde çekebildiğini gösterir. Ancak bir adım öteye geçerek gündem olacak haberin hangi çerçevelerde gösterilebileceğini de tartışır. Burada seçilen her bir hikâye için çerçeveler belirlenir ve genellikle bu çerçeveleri belirleme işi medya çalışanlarının seçimiyle gerçekleşir.

Eric Maigret, XX. yüzyılda hayat bulan iletişim araştırmalarına dair şunları söyler: “(...) doğrudan ya da dolaylı olarak Marx, Tocqueville, Durkheim, Weber ve sosyolojinin başka Avrupalı öncülerinin yazılarında, medyalaşmaya boyun eğmiş toplumlar üzerinde zararlı etki konusundaki safdilce tezleri çürütebilecek, medyanın karmaşık bir incelemesi için gerekli öğelerin çoğu vardır. Bu yazarların yapıtlarında, adı ideolojik egemenlik, kültür, çatışma/demokrasi olan

31 Yaylağül, *İletişim Sosyolojisi*, s. 127.

32 Füsün Alver, “Çerçeveleme Yaklaşımı”, *Tübitak Sosyal Bilimler Ansiklopedisi*, 2021, https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/cerceveleme_yaklasimi

33 Erving Goffman, *Frame Analysis: An Essay On The Organization Of Experience*, Cambridge: Harvard University Press, MA, 1974.

34 Robert M. Entman, “Framing U.S. Coverage of International News: Contrasts in Narratives of the KAL and Iran Air Incidents”, *Journal of Communication*, c. 41, sy. 4, 1991, s. 6.

kuramsal yapbozun parçalarının iki yüzü de ortaya çıkarılabilir.³⁵ Bu noktada geçmiş araştırmalardaki davranışsal eğilimi ve ağır pozitivist yaklaşımları alaycı bir dille eleştiren Maigret, “insanlığın gerçekte Pavlov’un köpeği ve Panurge’ün koyunlarıyla çok az ortak noktası” olduğunu söyler.³⁶ Bu noktada Adorno ve Horkheimer’in geliştirdiği Eleştirel Kuramı, öncüllerinin “safdilce” tezlerini çürütme gayretinin ilk örnekleri olarak görür. Bununla birlikte Adorno’nun kültür endüstrisi incelemesinde kültüre son derece karamsar bir şekilde yaklaşmasının onu bütüncül bir kültür incelemesinden uzaklaştırdığını da belirtir. Bununla birlikte, Maigret’e göre gerçek kopuş Lazarsfeld ile ortaya çıkar.³⁷ Tarde’in Kamusal Alan Modeline de ilham olduğu öne sürülen İki Aşamalı İletişim Akışı Modeli ve sonrasında Katz ile birlikte geliştirdikleri Kullanımlar ve Doyumlar Modeliyle birlikte Lazarsfeld, iletişim ve medya çalışmalarındaki sosyolojik yaklaşıma farklı bir boyut kazandırır. Kullanımlar ve Doyumlar Modelinde kitlelerin “onlara ilaçlar zerk edilecek pasif izleyiciler olmadığı”, “seçme ve karar verme özgürlüğüne sahip özneler” olduğu öne sürülür. Ancak Lazarsfeld’in modeli günümüze kadar ulaşsa da Maigret’e göre “görüşler düzleminde”dir.³⁸ Maigret bu yeni yaklaşım ve kuramların medyayı değerlendirme biçiminde “övgü ve yergi arasında gidip geldiğini; özgün yanlarının ise insan iletişimini artık salt biyolojik, fizyolojik ve psikolojik düzeyde ele almamak” olduğunu belirtir.³⁹ İletişimi, birçok aşamadan oluşan kesintisiz bir süreç olarak değerlendiren Palo Alto Okulu örneğini vererek iletişim tartışmalarına toplumsal olguları da dâhil etme eğiliminin belirgin bir şekilde ortaya çıktığını söyler.

XX. yüzyılın sonlarına doğru medyanın işlevlerini ve etkilerini anlama çabasına yönelen bir başka isim ise Gabriel Tarde’dir. Onun, kitle ve kamu arasında çizdiği sınır ile toplumsal etki, bireysel etki gibi süreçleri göz önünde bulundurması ve Kamusal Alan Modeli önemlidir. Tarde’a göre özellikle gazeteler bir iletişim aracının ve sürecinin çok katmanlı yapısına ilişkin önemli bir sosyal güç örneğidir.⁴⁰ İletişim araçları olmadan bir kamunun da var olamayacağı düşüncesindeki Tarde, kamuyu bir arada yaşayan ve ortak kanaatlere, düşüncelere veya duygulara sahip bireylerin oluşturduğu bir yapı olarak görür. Bu noktada Tarde’in sözünü ettiği kamu, hayali ve dağınık bir topluluktur. Bir arada yaşamasa da kitle iletişim araçlarıyla dolaylı bir yoldan etkileşime girme yeteneğine sahip, telkine açık, zihinsel

35 Eric Maigret, *Medya ve İletişim Sosyolojisi*, çev. Halime Yücel, İstanbul: İletişim Yayınları, 2014, s. 23.

36 Maigret, *Medya ve İletişim Sosyolojisi*, s. 21.

37 Maigret, *Medya ve İletişim Sosyolojisi*, s. 23.

38 Maigret, *Medya ve İletişim Sosyolojisi*, s. 23.

39 Maigret, *Medya ve İletişim Sosyolojisi*, s. 24.

40 John Theobald, “The Intellectual Tradition of Radical Mass Media Criticism: A Framework”, *Fifth Estate Online: An International Journal of Radical Mass Media Criticism*, October 2005, s. 7.

düzye bağ kurabilen, kaynaşan, birleşen bir insan topluluğudur⁴¹. Bu noktada toplumsal bir olgu olarak görülebilecek kamu kavramının ne zaman kitleye dönüşebileceği konusunda ise şüphecidir. Ancak yine de bir kamunun kitleye dönüşme ihtimalini düşük bulur zira Ferdinand Tonnies'in kavramsallaştırdığı topluluktan bugünkü toplum kavramlarına geçtiğimiz XXI. yüzyılda, "kitle çağı" yerine artık birbirine uzak mesafede bulunan, geniş bir mekânda toplumsal eylemler sergileyen, sosyal etkileşim ve alışverişlere giren "kamu ya da kamular çağı"ndan içeriye girdiğimizi haber vermiştir.⁴²

Özetlemek gerekirse; bireyin toplum içindeki yerini, kitle ve toplumu anlama çabasındaki sosyoloji XIX. yüzyılda bir bilim olarak ortaya çıkar. "Sosyolojideki egemen yaklaşım, toplumu bir organizmaya benzetmiş ve toplumsal olay ve olguları işlevselci bir yaklaşımla irdelemiştir. Bu yaklaşımın kendine özgü bir iletişim anlayışı vardır. İletişim özellikle kapitalist toplumsal iş bölümünde, üretimin örgütlenmesi ve ekonominin düzenlenmesinde işlevsel bir rol üstlenir"⁴³ XX. yüzyıl ise iletişim küreselleşmiş ve kitleselleşmiştir. Kitle kavramının belirleyici etkisiyle kitle iletişimi ve kitle iletişim araçlarının etkisi, işleyiş biçimleri daha fazla önem kazanır. İletişimin erken dönem çalışmalarına bakıldığında da bu etki çok net görülebilir. Alandaki öncül çalışmaları yapanların sosyoloji disiplininin çok psikoloji, sosyal psikoloji veya antropolojiden olması da bunun bir başka göstergesidir.

1960-1980 yıllarını, iletişim çalışmalarının bir sosyal bilim olarak geliştiği dönem olarak işaretleyen Eric Maigret'in ifadesiyle artık "iletişim, ne tam bir veri (doğanın verisi), ne de bir veri akışıdır (matematik anlamda bilginin veri akışı), sürekli bir anlam ve erk ilişkisidir, anlam ve erkin belirginleşmesi de medyanın biçim ve içeriğini oluşturur".⁴⁴ Bu doğrultuda medya da yalnızca iletişim araçlarını değil tüm bir toplumsal yapıyı, aileyi, cinsiyeti, kimliği, sınıfı, ulusu vb. insan ilişkilerinin ortaya çıktığı tüm sosyal sistemleri çevreleyen bir bilgi üretimini kapsamaya başlar.⁴⁵ XXI. yüzyıla gelindiğinde ise özellikle bilgisayar ve yeni iletişim teknolojilerinin de hızlı gelişimiyle birlikte yeni sorular ve yaklaşımlar ortaya çıkar. Bu doğrultuda medya ve iletişimin kitleselleşmesi ve küreselleşmesi meselesi yeni inceleme ve sorgulamaların hareket noktası olur. 1990'lı yıllardan bu yana iletişim sosyolojisi çatısı altında değerlendirebileceğimiz Batı literatüründeki yaygın çalışmalar yerel ve tematik düzeyde seyretmektedir. Bu yeni dönemde gündelik hayat çalışmalarının da belirleyici bir etkisiyle farklı toplulukların iletişim biçimleri, kitle iletişim araçlarının üretim, tüketim, dağıtım ve alımlama gibi meselelerinin kültür,

41 Murat Sadullah Çebi, "Gabriel Tarde'in İzinde Medyanın İşlev ve Etkilerini Yeniden Gözden Geçirmek", *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 2013, sy. 36, s. 7.

42 Çebi, "Gabriel Tarde'in İzinde", s. 8.

43 Yaylagül, *İletişim Sosyolojisi*, s. 15.

44 Maigret, *Medya ve İletişim Sosyolojisi*, s. 24.

45 Maigret, *Medya ve İletişim Sosyolojisi*, s. 27.

sınıf, toplumsal cinsiyet, kimlik, ideoloji gibi kavramlar çerçevesinde incelendiği etnografik araştırmalar önem kazanmıştır.

İletişim Sosyolojisinin Türkiye’deki Seyri

Türkiye’de iletişim olgusunu toplumsal bir düzlemde ele alan önemli sayıda çalışma bulunmaktadır. Burada öncelikle iletişim sosyolojisi üzerine yazılan kuramsal eserler üzerinde durulacak, ardından tespit edildiği kadarıyla “sosyolojik bir düzlemde iletişimi merkezine alan çalışmalar” değerlendirilecektir.

Türkiye’de iletişim sosyolojisi üzerine kaleme alınan ilk çalışma, Hayati Tüfekçioglu’nun *İletişim Sosyolojisine Başlangıç*⁴⁶ kitabıdır. İsminden de anlaşıldığı üzere, bir giriş kitabı olan eser boyunca yazar, iletişim kuramlarını tanıtmakta, iletişim sosyolojisine ayrı bir konu olarak kitapta yer vermemektedir. Eser isminden beklenen içeriği tam olarak verememekte, yalnızca medya kuramlarını açıklamakla yetinmektedir. İletişim kuramlarının konunun sosyolojik kısmını baskılamadığı, iletişim sosyolojisi olgusunu belirli bir kuramsal çerçeve uyarınca ele alan ilk çalışmalar ise 2000’li yıllarda ortaya çıkmıştır. Hüseyin Köse⁴⁷, Hüseyin Bal⁴⁸ ve Cengiz Anık⁴⁹, konu üzerine geniş bir perspektifin çizildiği, iletişimin sosyolojik bir bakış açısıyla ele alınmasının yanında bunun kuramsal bir temele dayandırılarak gerçekleştirildiği eserler ortaya koymuşlardır. Üç ismin de akademisyen olması (Hüseyin Köse ve Cengiz Anık İletişim Fakültesi, Hüseyin Bal Sosyoloji Bölümü), konunun akademik düzlemde tartışılan bir mesele olduğunun ve bununla beraber literatürün son derece eksik olmasından kaynaklanan boşluğu doldurmayı amaçladığının bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

İletişim sosyolojisine dair kitapların önemli bir kısmını da çok yazarlı editöryal kitaplar oluştururlar. Bünyamin Ayhan editörlüğünde çıkan *İletişim Sosyolojisi: Tanımlar, Sınırlar ve İçerikler*⁵⁰ Durmuş Ali Arslan editörlüğünde hazırlanan *İletişim Sosyolojisi: Medya, İletişim, Toplum*⁵¹, editörlüğünü Ümmet Erkan’ın yaptığı *İletişim ve Medya: Sosyoloji Yazıları*⁵² ve Gül Dilek Türk ile Şebnem Özdemir’in editörlüğünde yayınlanan *Sosyal Medya Sosyolojisi*⁵³ bu çalışmalar arasında

46 Hayati Tüfekçioglu, *İletişim Sosyolojisine Başlangıç*, İstanbul: Der Yayınları, 1997.

47 Hüseyin Köse, *İletişim Sosyolojisi Temel Kavramlar Antolojisi Fragmanlar*, İstanbul: Yirmi Dört Yayınları, 2006; a.m.f., *Medya ve Toplum İmgesi: Medya ve İletişim Sosyolojisi Odağında Eleştirel Okumalar*, İstanbul: Kalkedon Yayınları, 2021.

48 Bal, *İletişim Sosyolojisi*, 2017.

49 Anık, *İletişim Sosyolojisi Kuramsal Temeller*, 2014.

50 Bünyamin Ayhan (ed.), *İletişim Sosyolojisi: Tanımlar, Sınırlar ve İçerikler*, Konya: Literatür Akademik, 2018.

51 Durmuş Ali Arslan (ed.), *İletişim Sosyolojisi: Medya-İletişim-Toplum*, Çanakkale: Paradigma Akademik Yayınları, 2018.

52 Ümmet Erkan (ed.), *İletişim ve Medya Sosyolojisi*, Ankara: Gece Akademik, 2019.

53 Gül Dilek Türk ve Şebnem Özdemir (eds.), *Sosyal Medya Sosyolojisi*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2021.

sayılabilir. Bu yayınların 2018-2021 yılları arasında her birinin de son birkaç yıl içerisinde neşredilmesi, iletişim sosyolojisinin gördüğü ilginin her geçen gün arttığını göstermektedir. Bununla birlikte, ülkemizde faaliyet gösteren açıköğretim fakülteleri bünyesinde ders kitabı olarak hazırlanan, merkezine iletişim sosyolojisini alan yayınlar da bulunmaktadır. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi (AÖF) tarafından çıkarılan *İletişim Sosyolojisi* adlı ders kitabının editörlüğünü Hayati Tüfekçioğlu üstlenirken⁵⁴, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Öğretim Fakültesi (AUZEF) bünyesinde okutulan *İletişim Sosyolojisi* kitap ise Yusuf Adıgüzel tarafından hazırlanmıştır.⁵⁵

İletişim sosyolojisi bağlamında değerlendirilebilecek eserlere, farklı disiplinler uyarınca kaleme alınan çalışmalar da dâhil edilebilir. Bu doğrultuda, konu üzerine tanımlayıcı eserlerin yanında, iletişimi sosyolojik bir bakış açısıyla ele alan çalışmalar da iletişim sosyolojisi üst başlığında ele alınabilir. Türkiye’de iletişim çalışmalarının kurucu isimlerinden Ünsal Oskay tarafından kaleme alınan *Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri*⁵⁶ örneğinde görüleceği üzere, iletişim alanındaki çalışmaların azımsanmayacak bir kısmı, kitle iletişim araçları ve genel olarak iletişim olgusunun toplumsal etkilerine odaklandıkları için, iletişim sosyolojisi bağlamında değerlendirilebilir. Korkmaz Alemdar tarafından kaleme alınan Türkiye’de Çağdaş Haberleşmenin Tarihsel Kökenleri adlı çalışma da iletişim olgusunu sosyolojik bir bakışla ele alır. Yusuf Adıgüzel’in, Sakarya Üniversitesi SBE Sosyoloji Anabilim Dalında yaptığı lisansüstü tez çalışmasına dayanan *Kitle Toplumunun Açmazları, Kültür Endüstrisi*⁵⁷ kitabı da alandaki ilk çalışmalar arasında yer almaktadır. Filiz Aydoğan tarafından hazırlanan *Don Kişot’tan Günümüze Toplum ve Medya*⁵⁸ ile Mehmet Gökhan’ın genel editörlüğünde yayınlanan *İletişim Çağında Dijital Kültür*⁵⁹, bu türden çalışmalara örnek olarak gösterilebilecek eserler arasındadır.

İletişim ile birlikte, alanın ismiyle müsemma bir şekilde sosyoloji alanında da iletişim sosyolojisi üst başlığına dâhil edilebilecek eserler yayımlanmıştır. Burada ölçü, toplumsal etkileşime olanak sağlayan bir iletişim biçiminin, sosyolojik bir düzlemde tartışılması olduğundan, bu tür çalışmaların hayat bulduğu alanlar arasında sosyoloji, doğal olarak merkezî bir yerde durmaktadır. Bunlar, iletişim çalışmalarında görüldüğü gibi kitle iletişim merkezli olmaktan ziyade, çoğunlukla toplumsal düzlemde bir etkileşimin ele alınması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede Levent Ünsaldı’nın *Burada Ne Oluyor? Türkiye’de Etkileşimlerin*

54 H. Tüfekçioğlu (ed.), *İletişim Sosyolojisi*, Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları.

55 Yusuf Adıgüzel (ed.), *İletişim Sosyolojisi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.

56 Ünsal Oskay, *Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri*, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014.

57 Yusuf Adıgüzel, *Kitle Toplumunun Açmazları Kültür Endüstrisi*, İstanbul: Şehir Yayınları, 2001.

58 Filiz Aydoğan, *Don Kişot’tan Günümüze Toplum ve Medya*, İstanbul: Der Yayınları, 2019.

59 Mehmet Gökhan Genel (ed.), *İletişim Çağında Dijital Kültür*, Konya: Eğitim Kitabevi, 2019.

*Ekolojisi Üzerine Bir Deneme*⁶⁰ ve Göksel Göker’in *Göç Kimlik Aidiyet: Kültürlerarası İletişim Açısından İsveçli Türkler*⁶¹ eserleri iletişim sosyolojisi alanına dâhil edebileceğimiz sosyolojik temelli çalışmalardır.

Türkiye’de iletişim sosyolojisi merkezli çalışmalarda akademik tezler de önemli bir yer tutmaktadır. Burada YÖK Ulusal Tez Merkezi’nde bulunan doktora tezleri ele alınmaktadır. Son yıllarda tamamlanan iki doktora tezinin, iletişim sosyolojisini ana eksen olarak benimsemesi dikkat çekmektedir. Bunlardan ilki Halis Zavlak tarafından yazılan *İletişim Sosyolojisi Açısından Medya ve Sosyal Medyada İslamofobi*⁶² iken diğeri, Mustafa Cankurt Kurt’un *İletişim Sosyolojisi Açısından Örtmeceler: Dede Korkut Örneği*⁶³’dir. Bu çalışmalardan ilki kitle iletişim araçlarının toplumsal etkisine odaklanırken, diğeri iletişimi daha geniş bir perspektifte ele almakta ve toplumsal tarihin oluşmasında halk hikâyelerinin etkisini incelemektedir.

Doktora Tezlerinin Yıllara Göre Dağılımı

Yıl	1988	1989	1990	1991	1992
Adet	3	0	1	6	1
Yıl	1993	1994	1995	1996	1997
Adet	1	5	2	1	1
Yıl	1998	1999	2000	2001	2002
Adet	1	5	1	1	4
Yıl	2003	2004	2005	2006	2007
Adet	2	3	4	3	6
Yıl	2008	2009	2010	2011	2012
Adet	6	6	12	6	5
Yıl	2013	2014	2015	2016	2017
Adet	8	9	10	11	16
Yıl	2018	2019	2020	2021	2022
Adet	15	12	18	17	-

Kaynak: YÖK Ulusal Tez Merkezi verilerine dayanarak yazarlarca hazırlanmıştır.

60 Levent Ünsaldı, *Burada Ne Oluyor? Türkiye’de Etkileşimlerin Ekolojisi Üzerine Bir Deneme*, Ankara: Heretik Yayınları, 2020.

61 Göksel Göker, *Göç Kimlik Aidiyet: Kültürlerarası İletişim Açısından İsveçli Türkler*, Konya: Literatürk Academia, 2015.

62 Halis Zavlak, “İletişim Sosyolojisi Açısından Medya ve Sosyal Medyada İslamofobi”, Doktora tezi, Kafkas Üniversitesi, 2018.

63 Mustafa Cankurt Kurt, “İletişim Sosyolojisi Açısından Örtmeceler: Dede Korkut Örneği”, Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, 2021.

Alan ile ilgili farklı ana bilim dallarında 1988 ile 2021 yılları arasında 200'ün üzerinde lisansüstü tez hazırlanmıştır. YÖK Ulusal Tez Merkezi verilerine göre alana dair ilginin yıldan yıla arttığı anlaşılmaktadır. 2000 yılı öncesi toplam tez sayısı 30'u bulmazken, sadece 2015 yılında sonra hazırlanan tezlerin sayısı 100'e ulaşmıştır.

Doktora Tezlerinin Üniversitelere Göre Dağılımı

Sıra	Üniversite	Tez Sayısı
1	Marmara Üniversitesi	35
2	İstanbul Üniversitesi	35
3	Ankara Üniversitesi	18
4	Selçuk Üniversitesi	11
5	Anadolu Üniversitesi	11
6	Ege Üniversitesi	10
7	Orta Doğu Teknik Üniversitesi	9
8	İnönü Üniversitesi	6
9	Hacettepe Üniversitesi	5
10	Atatürk Üniversitesi	5
11	Maltepe Üniversitesi	5
12	Fırat Üniversitesi	4
13	Dokuz Eylül Üniversitesi	4
14	Gazi Üniversitesi	4
15	Erciyes Üniversitesi	3
16	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi	3
17	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	3
18	Sakarya Üniversitesi	3
19	Kırıkkale Üniversitesi	2
20	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	2
21	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	2
22	Süleyman Demirel Üniversitesi	2
23	Galatasaray Üniversitesi	2
24	Kocaeli Üniversitesi	2
25	Karadeniz Teknik Üniversitesi	2
26	Uludağ Üniversitesi	2
27	Yeditepe Üniversitesi	2
28	Diğer 12 Üniversite	12

YÖK Ulusal Tez Merkezi verilerine dayanarak yazarlarca hazırlanmıştır.

YÖK Ulusal Tez Merkezi verilerine göre iletişim sosyoloji alanında değerlendirilebilecek en fazla tez çalışması Marmara (35) ve İstanbul Üniversiteleri (35) bünyelerinde yürütülmüştür. Ankara (18), Selçuk (11) ve Anadolu (11) Üniversitelerinin de içinde bulunduğu ilk 5 üniversite bünyesindeki doktora tezlerinin sayısı 100'ü aşarken, bu sayının diğer bütün üniversitelerdeki toplam doktora tezleri sayısından daha fazla olduğu görülmektedir.

İletişim sosyolojisini bir yöntem olarak benimseyen sosyoloji ve iletişim bilimlerinin alt dallarındaki akademik tezler ile birlikte, konusu itibarıyla bu alana dâhil edebileceğimiz 203 adet farklı bilim alanlarında hazırlanmış tez bulunmaktadır. Alana katkı sağlayan doktora tezlerinin ağırlıklı olarak, Sosyoloji, Radyo Televizyon ve Sinema, Gazetecilik, İletişim Bilimleri, Halkla İlişkiler ve Tanıtım anabilim dallarında hazırlandığı görülmektedir.

Doktora Tezlerinin Anabilim Dallarına Göre Dağılımı

Sıra	Anabilim Dalı	Tez Sayısı
1	Sosyoloji	32
2	Radyo Televizyon ve Sinema	32
3	Gazetecilik	19
4	İletişim Bilimleri	16
5	Halkla İlişkiler ve Tanıtım	13
6	Eğitim Bilimleri	8
7	Felsefe ve Din Bilimleri	7
8	İletişim	6
9	İşletme	5
10	Radyo Televizyon	4
11	Basın ve Yayın	3
12	Psikoloji	3
13	Yabancı Diller Eğitimi	3
14	Halkla İlişkiler	3
15	Gazetecilik ve Halkla İlişkiler	2
16	Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi	2
17	Antropoloji	2
18	Siyaset Bilimi	2
19	Sinema Televizyon	1
20	Diğer 33 Alan	33
YÖK Ulusal Tez Merkezi verilerine dayanarak yazarlarca hazırlanmıştır.		

Kitle iletişim araçları merkezli iletişim çalışmaları, bu türden tezlerin hayat bulduğu önemli bir alandır. Zeliha Hepkon'un "Kemalist İdeolojinin Oluşumunda Kitle İletişim Araçlarının Rolü: Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi 1920-1931"⁶⁴ başlıklı tezi, kitle iletişim araçlarının toplumsal inşa politikalarında nasıl bir rol üstlendiğini ele almasıyla iletişim sosyolojisi başlığı altında değerlendirilebilecek bir çalışmadır. Zafer Başkaya'nın "Mobil İletişim Teknolojilerinin Sosyal Bir Paradigma Olarak Türk Toplumsal Yaşamına Etkileri ve Toplumsal Düzenin Yeniden Şekillenmesi Üzerine Bir Araştırma"⁶⁵ başlığını taşıyan doktora tezi de kitle iletişim teknolojilerinin toplumsal yaşama etkilerini inceleyen bir diğer çalışmadır. Çağlar Enneli'nin "Televizyonun Toplumsal Tüketimi ve Toplumsalın Yeniden Üretimi: Maneviyat İçerikli Dizilerin Tüketimi Özelinde"⁶⁶ adlı tezi de toplumsal dönüşümün izlerini kitle iletişim araçlarında arayan çalışmalara örnek olarak gösterilebilir.

Toplumsalın inşası ve dönüşümünde kitle iletişim araçlarının rolünü tartışan önemli sayıda eser olmakla birlikte, iletişimi kişilerarası ve toplumlararası bir düzeyde ele alan akademik çalışmalar da dikkat çekmektedir. Nurullah Tabakcı'nın "Kültürlerarası İletişim Sürecinde Alt-Kültürlerde Kimliğin Oluşumu (Türkiye'deki Karaçay Topluluğu Örneği)"⁶⁷ ve Hülya Anakız Ertürk'ün "Almanya'da Yaşayan Türklerin Kültürleşme Süreçlerinin Kişilerarası İletişim Çerçevesinde İncelenmesi"⁶⁸ başlıklı doktora tezleri iletişim sosyolojisi kapsamına dâhil edilebilecek çalışmalar arasında sayılabilir.

İletişimin toplumsal yönünü ele alan akademik çalışmalar iletişim kadar sosyoloji de çokça çalışmaya kaynaklık etmektedir. Bu çalışmalar, iletişim araçları ile birlikte bireylerin diğer insanlar veya toplumla iletişiminin toplumsal yapının şekillenmesindeki rolüne odaklanır. Esengül Ayyıldız'ın "Toplumsal İletişim Açısından Toplumsal Hareketler"⁶⁹, Mine Özaşçılar'ın "Cep Telefonu Kullanımının Sosyolojik Boyutu Bireysel Güvenlik ve Günlük Hayattaki Yeri"⁷⁰ ve

64 Zeliha Hepkon, "Kemalist İdeolojinin Oluşumunda Kitle İletişim Araçlarının Rolü: Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi 1920-1931", Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, 2008.

65 Zafer Başkaya, "Mobil İletişim Teknolojilerinin Sosyal Bir Paradigma Olarak Türk Toplumsal Yaşamına Etkileri ve Toplumsal Düzenin Yeniden Şekillenmesi Üzerine Bir Araştırma", Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, 2010.

66 Çağlar Ennel, "Televizyonun Toplumsal Tüketimi ve Toplumsalın Yeniden Üretimi: Maneviyat İçerikli Dizilerin Tüketimi Özelinde", Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, 2007.

67 Nurullah Tabakcı, "Kültürlerarası İletişim Sürecinde Alt-Kültürlerde Kimliğin Oluşumu (Türkiye'deki Karaçay Topluluğu Örneği)", Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, 2008.

68 Hülya Anakız Ertürk, "Almanya'da Yaşayan Türklerin Kültürleşme Süreçlerinin Kişilerarası İletişim Çerçevesinde İncelenmesi", Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, 2021.

69 Esengül Ayyıldız, "Toplumsal İletişim Açısından Toplumsal Hareketler", Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, 2009.

70 Mine Özaşçılar, "Cep Telefonu Kullanımının Sosyolojik Boyut: Bireysel Güvenlik ve Günlük Hayattaki Yeri", Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, 2009.

Ozan Günel’in “Toplumsal Hareketler ve İletişim: Toplumsal Yapı ve İletişimin Kültürel Dönüşümü”⁷¹ başlıklı doktora tezleri, bu bağlamda değerlendirilebilecek çalışmalardır.

Bu çalışma kapsamında daha önce iletişim sosyolojisi bağlamında *iletişimin*, toplumsal düzlemde ilişkisine imkân tanıyan bir *etkileşim* olarak da kabul edilebileceği vurgulanmıştı. Her ne kadar merkezine iletişim ve sosyolojiyi almış olsa da multidisipliner bir alan olarak bu iki bilim alanı ile sınırlandırılmayacak ve çok sayıda bilim alanında hazırlanan doktora tezlerinin tarama yapılması gerekmiştir. Bu çalışmanın sınırlarını daha doğru bir şekilde belirlemek adına, konu bağlamında değerlendirilebilecek, diğer alanlardaki akademik çalışmalar da sınırlı da olsa araştırmaya dâhil edilmiştir. Toplumsal değişim ile birlikte ekonomik düzlemde yaşanan dönüşümleri araştıran Abdüllatif Çeviker, “Bilgi ve İletişim Teknolojisinin Tarihsel Gelişimi Çerçevesinde Yeni Ekonomi ve Türkiye”⁷² başlıklı doktora tezinde, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin toplumsal ve ekonomik etkilerini ele almıştır. Serkan Gürsoy “Codification of Social Capital: The Impact of Ict”⁷³ adlı çalışmasında, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki dönüşümün, toplumsal düzlemde kişilerin sahip olduğu konumları şekillendirmede önemli bir yeri olan sosyal sermayeye etkisine odaklanmıştır. Avni Lala ise “Arnavutluk’taki Bektâşî İnanç ve Ritüellerinin Sosyolojik Analizi”⁷⁴ adlı çalışmasında, Arnavutluk’ta Bektâşîliğin geçirdiği dönüşümü sosyolojik bağlamda ele almıştır. Asuman Kutlu ise Gündelik Hayat Pratiğinin Biçimlenmesinde İletişim Araçlarının Rolü: Siyasal Bilgilenme aracı Olarak İnternet ve Gençler adlı çalışmasında, gençlerin çevrimiçi siyasal bilgilenme motivasyonlarını araştırır.⁷⁵

İletişim sosyolojisinin akademideki yeri kitap ve tezler ile sınırlı değildir. Alan üzerine, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde tezli yüksek lisans programı bulunmaktadır. 2013 yılında açılan İletişim Sosyolojisi programında İletişimde Kuramsal Yaklaşımlar, Kitle İkna Stratejileri, Kültürlerarası İletişim, Sosyolojide Temel Yaklaşımlar ve Medya Sosyolojisi gibi dersler verilmektedir. Aynı zamanda Türkiye’deki çok sayıda üniversitenin iletişim fakülteleri veya sosyoloji bölümlerinde lisans düzeyinde de İletişim Sosyolojisi dersleri verilmektedir.

71 Ozan Günel, “Toplumsal Hareketler ve İletişim: Toplumsal Yapı ve İletişimin Kültürel Dönüşümü”, Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, 2017.

72 Abdüllatif Çeviker, “Bilgi ve İletişim Teknolojisinin Tarihsel Gelişimi Çerçevesinde Yeni Ekonomi ve Türkiye”, Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, 2005.

73 Serkan Gürsoy, “Codification of Social Capital: The Impact of ICT”, Doktora tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, 2013.

74 Avni Lala, “Arnavutluk’taki Bektâşî İnanç ve Ritüellerinin Sosyolojik Analizi”, Doktora tezi, Uludağ Üniversitesi, 2015.

75 Asuman Kutlu, “Gündelik Hayat Pratiğinin Biçimlenmesinde İletişim Araçlarının Rolü: Siyasal Bilgilenme Aracı Olarak İnternet ve Gençler”, Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, 2015.

İletişim Sosyolojisi akademik alanda Türkiye’de kendisine çok sınırlı bir yer bulabilirken, fakülte ve bölüm düzeyinde akademik yapılanmaların olduğu çok daha geniş bir yer tuttuğu ülkeler de bulunmaktadır. Özellikle Avrupa ülkelerinde disiplinlerarasılaşıma çalışmalarının bir sonucu olarak iletişim, sosyoloji ve diğer alanların bu iki bilim alanı ile kesiştiği önemli sayıda fakülte yapılanması bulunmaktadır. Birkaç örnek vermek gerekirse Roma Sapienza Üniversitesi’nde Siyaset Bilimi, Sosyoloji ve İletişim Fakültesi, City University of London’da Media, Communication and Sociology, Leicester Üniversitesi’nde Media, Communication and Sociology lisans programları bulunmaktadır. Çekya Charles Üniversitesi’nde Society, Communication and Media adıyla yüksek lisans, Brunel University of London’da ise Sociology and Communication adı altında bir doktora programı mevcuttur.

Sonuç

İletişim kavramının XX. yüzyıldan itibaren farklı sosyolojik perspektiflerde nasıl incelendiğini, sosyolojinin bir alt disiplini olarak iletişim sosyolojisinin nasıl işlediğini ele alarak, sosyoloji geleneği içerisindeki iletişim tartışmalarının Türkiye’deki seyrinin genel bir panoramasını çıkarmayı amaçlayan bu çalışmada varılan sonuçlar şu şekilde özetlenebilir.

XX. yüzyılda kitlesel bir olgu haline gelen iletişim, toplumsal düzlemde oynadığı rol ile birlikte sosyolojinin de en önemli araştırma alanlarından biri olarak değerlendirilmektedir. İletişimin toplumsal yönünü ele alan araştırma sahası, iletişim sosyolojisi olarak tanımlanmıştır. İletişim sosyolojisi, iletişimi toplumsal hayatı kuran temel bileşenlerden biri olarak kabul eder ve onun tarihsel, ekonomik ve kültürel etkilerine odaklanır.

İletişim sosyolojisi temelde sosyolojinin bir alt dalıdır. İletişimi salt bir haberleşme yönteminden ziyade insan ve toplum hayatını inşa eden bir süreç olarak tanımlayan Chicago Okulu, kültürü farklı yönleriyle ele alırken iletişimi de önemli bir kültür taşıyıcısı olarak betimleyen İngiliz Kültürel Çalışmalar ve gerçekliğin inşası sürecinde iletişimin önemini teslim eden Bilgi Sosyolojisi, alanı besleyen önemli odaklar olmuştur.

İletişim sosyolojisi, iletişimin toplumsal düzlemde etkisine odaklanan çalışmaları merkezine almaktadır. İletişim ve sosyoloji bilim alanlarına yoğunlaşmış olmakla birlikte iletişim sosyolojisini bir yöntem ve araştırma konusu olarak benimseyen çalışmaların bu iki alanın birinden neşet etme zorunluluğu yoktur. Bu açıdan değerlendirildiğinde, ilk bakışta iletişim sosyolojisini bir yöntem olarak benimsediğini belirtmeyen çalışmaların da ilgilendiği konu iletişimin toplumsal düzeyine ilişkin ise bu başlık altında değerlendirilebilir. Bu münasebetle, Türkiye’de iletişim ve sosyoloji alanlarındaki önemli sayıda çalışma, iletişim sosyolojisi bağlamında kabul edilebilir. Özellikle iletişim ve sosyoloji merkezli birçok akademik tez, iletişimin

toplumsal etkisine odaklandığı için iletişim sosyolojisi üst başlığı altında kabul edilmiştir. Birçok farklı anabilim dalında iletişimin toplumsal etkisine odaklanarak hazırlanan 203 doktora tezi bu çalışmanın kapsamında değerlendirilmiştir.

Türkiye’de son yıllarda iletişim sosyolojisi üzerine kuramsal çalışmalar yapılmış, iletişim sosyolojisini bir yaklaşım olarak benimsediğini özellikle vurgulayan eserler de ortaya konmaya başlamıştır. Bu çalışmalar, son yıllarda alanın Türkiye’de önemli bir gelişim seyri içerisinde olduğunu göstermektedir. Her ne kadar iletişim sosyolojisi başlığını taşıyan ilk çalışma 1997 yılında yayınlansa da alanın teorik çerçevesinin biraz daha netleşmesi, 2000’li yılların ortalarında mümkün olmuştur. İletişim sosyolojisi üzerine yapılan bilimsel çalışmaların sayısı her yıl artarken, lisans ve lisansüstü düzeyde alana ilişkin ders veren üniversitelerin sayıları da artarak devam etmektedir.

Kaynakça

- Adıgüzel, Yusuf, “Kültür Endüstrisi ve Kitle Toplumunun Paradoksları”, Yüksek Lisans tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, 1988.
- Adıgüzel, Yusuf, *Kitle Toplumunun Açmazları Kültür Endüstrisi*, İstanbul: Şehir Yayınları, 2001.
- Adıgüzel, Yusuf, *İletişim Sosyolojisi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
- Althusser, Louis, *On The Reproduction of Capitalism: Ideology and Ideological State Apparatuses*, Verso Books, 2014.
- Fusun Alver, “Çerçeveleme Yaklaşımı”, *Sosyal Bilimler Ansiklopedisi*, Ankara: TÜBİTAK, 2021, https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/cerceveleme_yaklasimi
- Anakız Ertürk, Hülya, “Almanya’da Yaşayan Türklerin Kültürleşme Süreçlerinin Kişilerarası İletişim Çerçevesinde İncelenmesi”, Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, 2021.
- Anık, Cengiz, *İletişim Sosyolojisi Kuramsal Temeller*, İstanbul: Derin Yayınları, 2014.
- Durmuş Ali Arslan (ed.), *İletişim Sosyolojisi: Medya-İletişim-Toplum*, Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları.
- Aydoğan, Filiz, *Don Kişot’tan Günümüze Toplum ve Medya*, İstanbul: Der Yayınları, 2019.
- Ayhan, Bünyamin, *İletişim Sosyolojisi: Tanımlar, Sınırlar ve İçerikler*, Konya: Literatürk Academia, 2018.
- Ayyıldız, Esengül, “Toplumsal İletişim Açısından Toplumsal Hareketler”, Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, 2009.
- Bal, Hüseyin, *İletişim Sosyolojisi: Sosyal İletişim, Kitle İletişimi, Elektronik İletişim*, Bursa: Sentez Yayıncılık, 2017.
- Barthes, Roland, *Semiotics*, London: Paladin, 1972.
- Başkaya, Zafer, “Mobil İletişim Teknolojilerinin Sosyal Bir Paradigma Olarak Türk Toplumsal Yaşamına Etkileri ve Toplumsal Düzenin Yeniden Şekillenmesi Üzerine Bir Araştırma”, Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, 2010.

- Batuş, Gül, "İletişim Sosyolojisinin Doğuş Nedenleri", *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, sy. 5, 2012.
- Chen, Wenhong, "Abandoned not: media sociology as a networked transfield", *Information, Communication & Society*, c. 21, sy. 5, 2012, s. 647-660.
- Çebi, Murat Sadullah, "Gabriel Tarde'ın İzinde Medyanın İşlev ve Etkilerini Yeniden Gözden Geçirmek", *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, sy. 36, 2013, s. 1-28.
- Çeviker, Abdüllatif, "Bilgi ve İletişim Teknolojisinin Tarihsel Gelişimi Çerçevesinde Yeni Ekonomi ve Türkiye", Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, 2005.
- Enneli, Çağlar, "Televizyonun Toplumsal Tüketimi ve Toplumsalın Yeniden Üretimi: Maneviyat İçerikli Dizilerin Tüketimi Özelinde", Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, 2007.
- Entman, M. Robert, "Framing U.S. Coverage of International News: Contrasts in Narratives of the KAL and Iran Air Incidents", *Journal of Communication*, c. 41, sy. 4, 1991.
- Erdoğan, İrfan, *İletişim Egemenlik Mücadeleye Giriş*, Ankara: İmge Yayınları, 1997.
- Erkan, Ümmet (ed.), *İletişim ve Medya Sosyolojisi*, Ankara: Gece Akademi, 2019.
- Genel, Mehmet Gökhan (ed.), *İletişim Çağında Dijital Kültür*, Konya: Eğitim Kitabevi, 2019.
- Giddens, Anthony, *Sosyoloji*, haz. Cemal Güzel, İstanbul: Kırmızı Yayınları, 2012.
- Göker, Göksel, *Göç Kimlik Aidiyet: Kültürlerarası İletişim Açısından İsveçli Türkler*, Konya: Literatürk Academia, 2015.
- Gramsci, Antonio, "Selections From the Prison Notebooks", *On Violence*, Duke University Press, 2007, s. 159-179.
- Günel, Ozan, "Toplumsal Hareketler ve İletişim: Toplumsal Yapı ve İletişimin Kültürel Dönüşümü", Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, 2017.
- Gürsoy, Serkan, "Codification of Social Capital: The Impact of ICT", Doktora tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, 2013.
- Hall, Stuart, "Encoding/decoding", *Media and cultural studies: Keywords* 2, 2001, s. 163-173.
- Hepkon, Zeliha, "Kemalist İdeolojinin Oluşumunda Kitle İletişim Araçlarının Rolü: Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi 1920-1931", Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, 2008.
- Holz, Josephine R. ve Wright, Charles R., "Sociology of Mass Communications", *Annual Review of Sociology*, 1979, c. 5, sy. 1, s. 193-217.
- Karagöz, Emel, *Sosyal Bilimlerde Kuram Oluşum Süreci ve İletişim*, İstanbul: Derin Yayınevi, 2010.
- Köse, Hüseyin, *İletişim Sosyolojisi Temel Kavramlar Antolojisi Fragmanlar*, İstanbul: Yirmi Dört Yayınları, 2006.
- Köse, Hüseyin, *Medya ve Toplum İmgesi: Medya ve İletişim Sosyolojisi Odağında Eleştirel Okumalar*, İstanbul: Kalkedon Yayınları, 2021.
- Kurt, Mustafa Cankut, "İletişim Sosyolojisi Açısından Örtmeceler: Dede Korkut Örneği", Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, 2021.

- Kutlu, Asuman, “Gündelik Hayat Pratiğinin Biçimlenmesinde İletişim Araçlarının Rolü: Siyasal Bilgilenme Aracı Olarak İnternet ve Gençler”, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2015.
- Lala, Avni, “Arnavutluk’taki Bektâşî İnanç ve Ritüellerinin Sosyolojik Analizi”, Doktora tezi, Uludağ Üniversitesi, 2015.
- Lasswell, D. Harold, “The Structure and Function of Communication in Society”, *Mass Communications*, Wilbur Schramm (der.), Urbana: University of Illinois Press, 1960, s. 117-130.
- Lévi-Strauss, Claude, “Structuralism and Ecology”, *Social Science Information*, c. 12, sy. 1, 1973, s. 7-23.
- Maigret, Eric, *Medya ve İletişim Sosyolojisi*, çev. Halime Yücel, İstanbul: İletişim, 2014.
- Noelle-Neumann, Elisabeth, *The spiral of silence: Public opinion--Our social skin*, University of Chicago Press, 1993.
- Oskay, Ünsal, *Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri*, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014.
- Özaşçılar, Mine, “Cep Telefonu Kullanımının Sosyolojik Boyut: Bireysel Güvenlik ve Günlük Hayattaki Yeri”, Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, 2009.
- De Saussure, Ferdinand, *Course in General Linguistics*, Columbia University Press, 2011.
- Tabakcı, Nurullah, “Kültürlerarası İletişim Sürecinde Alt-Kültürlerde Kimliğin Oluşumu (Türkiye’deki Karaçay Topluluğu Örneği)”, Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, 2008.
- Teobald, John, “The Intellectual Tradition of Radical Mass Media Criticism: A Framework”, *Fifth Estate Online: An International Journal of Radical Mass Media Criticism*, 2005, s. 1-21.
- Tüfekçioğlu, Hayati, *İletişim Sosyolojisine Başlangıç*, İstanbul: Der Yayınları, 1997.
- Tüfekçioğlu, Hayati (ed.), *İletişim Sosyolojisi*, Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Türk, Gül Dilek ve Şebnem Özdemir, *Sosyal Medya Sosyolojisi*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2021.
- Ünsaldı, Levent, *Burada Ne Oluyor? Türkiye’de Etkileşimlerin Ekolojisi Üzerine Bir Deneme*, Ankara: Heretik Yayınları, 2020.
- Yaylagül, Levent, *Kitle İletişim Kuramları, Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar*, Ankara: DİPnot Yay, 2006.
- Zavlak, Halis, “İletişim Sosyolojisi Açısından Medya ve Sosyal Medyada İslamofobi”, Doktora tezi, Kafkas Üniversitesi, 2018.

EK 1:

**İLETİŞİM SOSYOLOJİSİ ALANIYLA İLGİLİ DOKTORA TEZLERİ
(KRONOLOJİK LİSTE)**

Üniversite Adı	Tezin Yazarı	Tezin Başlığı	Anabilim Dalı	Tezin Yılı
Ankara Üniversitesi	Haluk Geray	Yeni İletişim Teknolojilerinin Gelişmekte Olan Ülkelere Girişinin Toplumsal Boyutları (Örnek Olay: Türkiye'ye Sayısal İletişimin Girişi)	Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi	1988
Marmara Üniversitesi	Emin Doğan Aydın	Bilgi Bilimi ve Kitle İletişimi (Bilgi Bilimindeki Teknolojik Gelişmelerin Kitle İletişim Alanında Uygulamaları)	(Yöktez'te bilgisi bulunmamaktadır)	1988
İstanbul Üniversitesi	Nurçay Türkoglu	Toplumsal Değişimde Televizyon İzleyiciliği (Televizyon İzleyen ve İzlemeyen İki Köyde Karşılaştırmalı Olan Araştırma Modeli)	(Yöktez'de bilgisi bulunmamamıştır)	1988
İstanbul Üniversitesi	Mahmut Oktay	Kitle İletişim Araçlarının Uluslararası Sorumluluğu ve İletişim Ahlak Kuralları	Gazetecilik ve Halkla İlişkiler	1990
Ankara Üniversitesi	Ümit Atabek	Bir Örgütsel İletişim Aracı Olarak Telsiz	(Yöktez'te bilgisi bulunmamaktadır)	1991
İstanbul Üniversitesi	Mehmet Meder	Bir Eğitim Vasıtası Olarak Televizyonun ve Sosyal Hayata Etkisi	(Yöktez'de bilgisi bulunmamaktadır)	1991
Ege Üniversitesi	Nimet Ömür	Kentleşme Sürecinde Bireylerin Kitle İletişim Araçlarına Yönelimine Aile Yapısının Etkisi: Televizyon - Radyo - Gazete	Sosyoloji	1991
Dokuz Eylül Üniversitesi	Faruk Kalkan	Sinema-Toplum İlişkileri Açısından Türk Sineması	(Yöktez'de bilgisi bulunmamaktadır)	1991

Üniversite Adı	Tez Yazarı	Tez Başlığı	Anabilim Dalı	Tez Yılı
İnönü Üniversitesi	Osman Konuk	Kültür Değişmesi ve Televizyon: Televizyonun Etkileri (Malatya Uygulaması)	Sosyoloji	1991
İstanbul Üniversitesi	Ayşe Belgin İşınbark	Televizyon Yayınlarının Kadınların Genel Davranışları ve Siyasi Tercihleri Üzerine Etkileri (İstanbul İlinde Bir Alan Araştırması)	Gazetecilik	1992
İstanbul Üniversitesi	Aydan F. Aydın	Kitle İletişim Sürecinde Radyo	Siyaset Bilimi	1993
İstanbul Üniversitesi	İlker Canan Bıçakçı	İletişimin Kuramsal Yanı ve Fransız Modeli Çerçevesinde Türkiye'de İletişim Olgusu	Gazetecilik ve Halkla İlişkiler	1994
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	Shakil Akhtar	Gelişen Müslüman Toplumun Politikasında Kitle İletişimi Pakistan: 1970-1990 (İngilizce)	Sosyoloji	1994
Ege Üniversitesi	Nilgün H. Bilgi	Farklı Yerleşim Birimlerinde Yetişkinlerin Televizyona Yöneliminde Sosyo Demografik Değişkenlerin Rolü	Gazetecilik	1994
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	Meral Sağır	Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Kız Çocuklarının Mirastan Pay Almalarının Sosyolojik Analizi - Sivas İli Örneği-	(Yökrez'de bilgisi bulunmamaktadır)	1994
İstanbul Üniversitesi	Mehmet Cüneyt Birkök	Bilgi Sosyolojisi Işığında Kimlik Sorunu	Sosyal Yapı - Sosyal Değişme	1994
Marmara Üniversitesi	Aytekin Can	Okul Öncesi Çocuklara Yönelik Televizyon Programları İçinde Çizgi Filmlerin Çocukların Gelişimine ve İletişimine Etkileri	Radyo Televizyon	1995
Anadolu Üniversitesi	Ayhan Oğuz Ünlüer	Televizyon Yayıcılığının İletişim Ortamı, Düzen ve Politikaları İle Türkiye'deki Uygulamanın Gelişim Boyutları	(Yökrez'de bilgisi bulunmamaktadır)	1995
İnönü Üniversitesi	Mustafa Akın	Kitle İletişim Araçlarının Kamuoyunu Etkilemedeki Rolü (Malatya Örneği)	Gazetecilik	1996
Ege Üniversitesi	K. Leyla Budak	Türkiye'de Sosyal Sorumluluk ve Demokratik Katılım Açısından Radyo-Televizyon Yayıcılığı	Radyo Televizyon	1997

Üniversite Adı	Tezin Yazarı	Tezin Başlığı	Anabilim Dalı	Tezin Yılı
Marmara Üniversitesi	Ayşe Nur İspalarlı	Çevre Bilinci Oluşumunda Yerel Televizyonlardan Yararlanma Boyutları: Bir Uzaktan Eğitim Model Önerisi	Radyo, Televizyon ve Sinema	1998
Marmara Üniversitesi	Billur Ülger	İletişimsizliğe Simetrik İletişim Boyutuyla Bir Yaklaşım	Halkla İlişkiler ve Tanıtım	1999
Marmara Üniversitesi	Vakur Kayador	Türkiye'de Radyo Yayın Tekeli Döneminde Siyasal, Toplumsal Yapı -Radyo Programcılığı, Yayıncılığı Etkileşimi-	Radyo Televizyon ve Sinema	1999
Hacettepe Üniversitesi	Alev Birgül Kahya	Kitle İletişim Araçlarından Televizyonun Aile İçi İlişkiler Üzerine Etkileri	Sosyoloji	1999
Marmara Üniversitesi	Cem Çetin	Sporun Yaygınlaşması ve Değişimi Sürecinde Televizyonun Rolü	Radyo, Televizyon ve Sinema	1999
Sakarya Üniversitesi	Hüseyin Emin Öztürk	Çocuğun Sosyalleşmesinde Televizyonun Etkisi	Sosyoloji	1999
İstanbul Üniversitesi	Ceyhan Kandemir	Türkiye'de Yerel Televizyonların Belediye Başkanlığı Seçiminde Etkileri: Nisan 1999 Seçimleri Örneği	Radyo, Televizyon ve Sinema	2000
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	Belkız Tarhan	İlişkiler Üzerinde Temellenen Süreçler Olarak Yeni İletişim ve Bilişim Teknolojileri: Türk Akademik Pratiğinde İnternet Kullanımı Örneği	Sosyoloji	2001
Hacettepe Üniversitesi	Mustafa Yağbasan	İletişim Aracı Olarak Politik Sloganlar- Türkçe ve Almancada Karşılaştırmalı Dil Analizi Üzerine Bir Çalışma (Almanca)	Alman Dili ve Edebiyatı	2002
Selçuk Üniversitesi	Metin Işık	Normatif Medya Kuramları Çerçevesinde İletişim Alanının Düzenlenmesi: Türkiye'deki İletişim Düzeni Üzerine Teorik Bir Çalışma (1980-2001)	Halkla İlişkiler ve Tanıtım	2002

Üniversite Adı	Tezin Yazarı	Tezin Başlığı	Anabilim Dalı	Tezin Yılı
Sakarya Üniversitesi	Orhan Aknoğlu	Eğitim ve Sosyalleşme Açısından İnternet Kullanımı (İstanbul Örneği)	Sosyoloji	2002
Ankara Üniversitesi	Melike Türkkan Bağlı	Okul Öncesi Çocukların ve Ailelerinin Televizyon İlinülü Etkileşimleri	Eğitimde Psikolojik Hizmetler	2002
Ankara Üniversitesi	Sevilay Çelenk	Televizyonda İçerik Yapılaşması ve Toplumsal Kültür: Yayın Akışı Ekseninde Eleştirel Bir İnceleme	Radyo, Televizyon ve Sinema	2003
Ankara Üniversitesi	Ömer Özer	Yetiştirme Kuramı: Televizyon Kültürel İşlevlerinin İncelenmesi	Gazetecilik	2003
İstanbul Üniversitesi	Aslan Delice	Hukukun Antropolojik Kaynakları: İlkel Toplumlarda Toplumsal Çatışma ve Çatışmanın Çözülmesinde İlkel Hukuk	Kamu Hukuku	2004
Selçuk Üniversitesi	Tülay Bektaş Şeker	Yeni Bir İletişim Teknolojisi Olarak İnternet ve Bilgi Açığı: Örnekle Olay İnternet Üzerinden Hizmet Veren Sağlık Siteleri	Halkla İlişkiler	2004
İstanbul Üniversitesi	Murat İri	Türk Sinemasında Ulusal Kimliğin İnşası (1923-1946 Dönemi)	Radyo Televizyon ve Sinema	2004
Marmara Üniversitesi	Abdüllatif Çeviker	Bilgi ve İletişim Teknolojisinin Tarihsel Gelişimi Çerçevesinde Yeni Ekonomi ve Türkiye	İktisat	2005
Ege Üniversitesi	Elif Yıldız	Kişilerarası İletişim Sürecinde İletişimsizlik: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma	Halkla İlişkiler ve Tanıtım	2005
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	Sıdıka Gizir	Türk Devlet Üniversitelerinde İletişim Sürecini Olumsuz Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi (İngilizce)	Eğitim Bilimleri	2005
Dokuz Eylül Üniversitesi	Dilek Tunalı	Kültürel ve Zihinsel Yapılanmanın Türk Melodram Sineması Üzerindeki Etkileri	Sinema Televizyon	2005

Üniversite Adı	Tezın Yazarı	Tezın Başlığı	Anabilim Dalı	Tezın Yılı
Marmara Üniversitesi	Gülüm Şener	Küresel Kapitalizmin Yeni Kamusal Alanı Olarak İnternet: Yeni Toplumsal Hareketlerin İnterneti Kullanımı	İletişim Bilimleri	2006
Gazi Üniversitesi	Aybala Demirci	İnternet İle Tüketici Eğitimi	Aile Ekonomisi ve Beslenme Eğitimi	2006
Ankara Üniversitesi	Göknur Çavdar	Radyo ve Televizyonda Yayınlanan Tarım Programlarının Karsal Alanda İzlenmesi ve Etkileri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma	Tarım Ekonomisi	2006
Marmara Üniversitesi	Selda Ene	İnternet Üzerinden Alışverişte Tüketici Davranışlarını Etkileyen Faktörler: Güdülenme Üzerine Bir Uygulama	İşletme	2007
Marmara Üniversitesi	Hamdi Serhat Güney	Radyo Programcısı - Dinleyici İlişkisi: Programcı Dinleyici Etkileşimi Açısından Radyoda Üretim	İletişim Bilimleri	2007
İstanbul Üniversitesi	Zafer Özdemir	Televizyon Reklam Filmlerinin Tüketici Davranışlarına Etkileri	Radyo, Televizyon ve Sinema	2007
Fırat Üniversitesi	Estra Gülmez	Televizyonun Kadınların Gündelik Yaşamlarına Etkisinin Sosyolojik Açıldan İncelenmesi: Elazığ Örneği	Sosyoloji	2007
Ankara Üniversitesi	Çağlar Enneli	Televizyonun Toplumsal Tüketimi ve Toplumsalın Yeniden Üretimi: Maneviyat İçerikli Dizilerin Tüketimi Üzerinde	Antropoloji	2007
Ankara Üniversitesi	Umut Tümay Arslan Yeğen	Gecikmiş Modernlik, Ulusal Kimlik ve Türk Sineması	Radyo Televizyon ve Sinema	2007
Ege Üniversitesi	Mehmet Yılmaz	Politik İletişim Sürecinin Dijital İletişim Teknolojisi Olarak İnternet Dolayımında Kurgulanması: Yeni Olanaklar, Stratejiler ve Beklentiler	Radyo Televizyon	2008

Üniversite Adı	Tezın Yazarı	Tezın Başlığı	Anabilim Dalı	Tezın Yılı
Selçuk Üniversitesi	Nurullah Tabakcı	Kültürlerarası İletişim Sürecinde Alt-Kültürde Kimliğin Oluşumu (Türkiye'deki Karaçay Topluluğu Örneği)	Halkla İlişkiler ve Tanıtım	2008
Marmara Üniversitesi	Zeliha Hepkon	Kemalist İdeolojinin Oluşumunda Kitle İletişim Araçlarının Rolü: Matbuat ve İstihbarat Müdiriyet-i Umumiyesi 1920-1931	İletişim Bilimleri	2008
Selçuk Üniversitesi	Orhan Dikiner	İnternette Pazarlama ve Etkileşimlilik Kavramı: Yüksek Etkileşimli İnternet Sitelelerinin Satın Alma Davranışı Sürecindeki Yeri ve Önemi	Halkla İlişkiler ve Tanıtım	2008
Marmara Üniversitesi	Mahmut Çağrı İnceoğlu	Modernleşme ve Türk Sineması: Tarihsel ve Toplumbilimsel Bir İnceleme	İletişim Bilimleri	2008
Marmara Üniversitesi	Artun Avcı	Türkiye'de Kamusal Alan ve Televizyon: Vatandaş Televizyonundan Tüketici Televizyonuna Dönüşüm Süreci	İletişim Bilimleri	2008
Ankara Üniversitesi	Derya Erdem	İtiraf Kültürü: Kitle İletişim Araçlarında Mahremiyet ve Yeni Özne Konumları	Gazetecilik	2009
Marmara Üniversitesi	Esengül Ayyıldız	Toplumsal İletişim Açısından Toplumsal Hareketler	İletişim Bilimleri	2009
İstanbul Üniversitesi	Mine Özaşçılar	Cep Telefonu Kullanımının Sosyolojik Boyutu Bireysel Güvenlik ve Günlük Hayattaki Yeri	Sosyal Bilimler	2009
Ankara Üniversitesi	Adem Yılmaz	Türkiye'de 1990 Sonrası Dönemde Özel Televizyon Yayıncılığı Bağlamında İzleyici-Televizyon İlişkisi	Radyo Televizyon ve Sinema	2009
Dokuz Eylül Üniversitesi	Yörükhan Ünal	Tüketim Toplumuna Geçişte Televizyonun Sosyo-Ekonomik Rolü	Sinema Televizyon	2009
Anadolu Üniversitesi	Filiz Bilgin Ülken	Televizyon İzlemede Anne-Baba Aracılığı İle Çocukların Saldırgan Davranışları Arasındaki İlişki	Basın ve Yayın	2009

Üniversite Adı	Tezın Yazarı	Tezın Başlığı	Anabilim Dalı	Tezın Yılı
İstanbul Üniversitesi	Şeyda Şebnem Özcan	Arkeolojik Toplumlarda Akrabalık İlişkileri: Bir Moleküler Antropolojik Yaklaşım	Fen Bilimleri	2010
Fırat Üniversitesi	Musa Öztürk	Küreselleşme Sürecinde Türkiye'de Dini Hayatın Dönüşümü ve Dindarlığın Yeni Bazı Görünümleri Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma	Sosyoloji	2010
Anadolu Üniversitesi	Şermin Tağ Kalafatoğlu	Küreselleşme Karşıtı Hareketlerin Sanal İletişim Ortamlarını Kullanımı	İletişim	2010
Marmara Üniversitesi	Zafer Başkaya	Mobil İletişim Teknolojilerinin Sosyal Bir Paradigma Olarak Türk Toplumsal Yaşamına Etkileri ve Toplumsal Düzenin Yeniden Şekillenmesi Üzerine Bir Araştırma	İletişim Bilimleri	2010
Ege Üniversitesi	Belgin Arslan Cansever	Ergenlerin Toplumsallaşmasında İnternet Kullanımının Aile ve Okul Bağlamında Yaratıldığı Sorunlar	Sosyoloji	2010
Anadolu Üniversitesi	İrem Erdem Aydın	İnternet Ortamında Bireylerarası İletişim: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Bilgi Yönetimi Programı Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma	İletişim	2010
Marmara Üniversitesi	Seray Genç	Toplumsal Tarih Anlatımı ve Sinema	İletişim Bilimleri	2010
Selçuk Üniversitesi	Yasin Bulduklulu	Televizyonda Yayınlanan Sağlık Programları ve İzleyicileri Üzerine Ampirik Bir Çalışma	Halkla İlişkiler ve Tanıtım	2010
Marmara Üniversitesi	Aybike Serttaş Ertiğe	Yabancılaşmanın Televizyona Yansımaları ve İnsanın Metalaşması	İletişim	2010
Ege Üniversitesi	Sema Misci Kıp	Kültürel Sermaye ve Televizyon İzleme Alışkanlıkları	Halkla İlişkiler ve Tanıtım	2010
Gazi Üniversitesi	Berrin Dinç	Ergenlik Döneminde Beden İmgisinin Gelişimi Üzerine Aile, Akran ve Televizyonun Etkilerinin İncelenmesi	Çocuk Gelişimi ve Eğitimi	2010

Üniversite Adı	TezİN Yazarı	TezİN Başlığı	Anabilim Dalı	TezİN Yılı
Erciyes Üniversitesi	Vahit İlhan	Medya ve Gençlik: 15-24 Yaş Arası Gençlerin Televizyon Dizilerini İzleme Pratiklerindeki Dönüşüm	Gazetecilik	2010
Marmara Üniversitesi	Feyza Ünlü Dalaylı	Dijital İletişim Çağında İletişimin Gerçekliği: Influencer, Yapay Zeka ve Kanaat Önderliği	Radyo Televizyon ve Sinema	2011
Marmara Üniversitesi	Yusuf Sinan Zavalı	Türkiye'de Hıristiyan Olan Müslümanlar: Psiko-Sosyolojik Bir Araştırma (1990-2010)	Felsefe ve Din Bilimleri	2011
İstanbul Üniversitesi	Oya Morva	Chicago Sosyoloji Okulu ve Sosyal Teoride İletişimin Keşfi	Gazetecilik	2011
İnönü Üniversitesi	Feyza Sevindik	Fırat Üniversitesi Öğrencilerinde Problemler İnternet Kullanımı ve Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışlarının Belirlenmesi	Halk Sağlığı	2011
Gazi Üniversitesi	Fehmi Soner Mazlum	İnternet Ortamındaki Açık Ders Malzemelerinin Görsel İletişim Tasarımı Alanındaki Yükseköğretim Öğrencilerinin Akademik Başarılarına Etkisinin Deneysel Olarak İncelenmesi	Uygulamalı Sanatlar Eğitimi	2011
Selçuk Üniversitesi	Hasan Hüseyin Taylan	Televizyon Programlarındaki Şiddetin Yetiştirme Etkisi: Konya Lise Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma	Sosyoloji	2011
Ankara Üniversitesi	Mehmet Şükrü Nar	Kültürel Örgütlenmenin Antropolojik Temelleri: Akçakale ve Reyhanlı İlçeleri Sınır Köylerinin Sosyal Antropolojik Açidan Karşılaştırmalı Analizi	Sosyal Antropoloji	2012
Ege Üniversitesi	Mikail Bat	Dijital Platformda Sosyal Medyanın Stratejik Kurumsal İletişime Etkisi	Halkla İlişkiler	2012
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	Polat Şendurur	Temel Eğitim Okulları 4-8 Sınıflarda Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Entegrasyonunu Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi (İngilizce)	Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi	2012

Üniversite Adı	Tezin Yazarı	Tezin Başlığı	Anabilim Dalı	Tezin Yılı
Marmara Üniversitesi	Nevfel Boz	Yeni İletişim Ortamlarında Dijital Kimlik ve Benlik Sunumu	Gazetecilik	2012
Marmara Üniversitesi	Figen Algül	Rizomatik Yaklaşım Bağlamında Karşıt Kamusalığın Sesi Olarak Topluluk Medyasına Türkiye'den Bir Uygulama Örneği: Nor Radyo	Radyo Televizyon ve Sinema	2012
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	Serkan Gürsoy	Sosyal Sermayenin Kodifikasyonu: Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Etkisi (İngilizce)	Bilim ve Teknoloji Politikası Çalışmaları	2013
İstanbul Üniversitesi	Türker Çelik	Ağızdan Ağıza İletişimin Markaların Satış Performansı Üzerindeki Etkisi	Radyo Televizyon ve Sinema	2013
İstanbul Üniversitesi	Gülzade Uysal	Sağlıklı İnternet Kullanım Programının İnternet Bağımlısı Olan Adölesanlar Üzerine Etkisi	Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği	2013
Marmara Üniversitesi	Ali Murat Kırık	Yeni Medya Çağı Çerçevesinde Türkiye'de Televizyondan İnternete Dönüşüm ve Sosyal Paylaşım Ağlarında Gençlerin Konumu	Radyo Televizyon ve Sinema	2013
Dumlupınar Üniversitesi	Taşkın İnan	Medya Okuryazarlığı Sürecinde Medya, Çocuk ve Ebeveyn İlişkisi: Ortaokul Öğrencilerinin ve Ebeveynlerinin Televizyon ve İnternet Kullanımlarına İlişkin Tutum ve Davranışlarının İncelenmesi	İlköğretim	2013
Maltepe Üniversitesi	Hasan Aytekin	Türkiye'de Toplumsal Değişme ve Belgesel Sinema	İletişim Bilimleri	2013
İstanbul Üniversitesi	Neslihan Şen Altın	Edebiyat Sosyolojisi Açısından Postmodern Romanın Toplumsal Temelleri	Sosyoloji	2013
İnönü Üniversitesi	Hatice Özer	Bir Popüler Kültür Yaratma Aracı Olarak Televizyon Programlarının Üniversite Gençliği Üzerindeki Etkisi: İnönü Üniversitesi ve Hacettepe Üniversitesi Uygulaması	Sosyoloji	2013

Üniversite Adı	Tezin Yazarı	Tezin Başlığı	Anabilim Dalı	Tezin Yılı
Anadolu Üniversitesi	Tezcan Özkan Kutlu	Yeni İletişim Teknolojileri Bağlamında Yeni Gazeteci Kimliği	Basın ve Yayın	2014
Anadolu Üniversitesi	Ayşen Balkaya Çetin	Ergenlerin İnternet ve Problemleri İnternet Kullanım Davranışlarının Bazı Psiko-Sosyal Özellikler Açısından İncelenmesi	Eğitim Bilimleri	2014
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	Duygu Neziye Kaşıkçı	Çocukların, Ebeveynlerin ve Öğretmenlerin; Çocuklar İçin İnternet Kullanımı, İnternetin Riskleri ve Güvenliği Hakkında Görüşleri ve Deneyimleri (İngilizce)	Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi	2014
Ankara Üniversitesi	Gamze Göker Aktan	Yeni Toplumsal Hareketler ve İnternet İlişkisi: Türkiye'de Muhalif Toplumsal Hareketlerin E-Grupları	Radyo Televizyon ve Sinema	2014
Marmara Üniversitesi	Ramazan Çelik	Gözetim Toplumu ve İnternet: Yeni İletişim Ortamlarında Gözetimin Dönüşümü	Gazetecilik	2014
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	Çiçek Coşkun	Türkiye'de Sosyal Değişim: Sinema Filmleri Yoluyla Bir Analiz (İngilizce)	Sosyoloji	2014
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	Anıl Mithürcüoğlu	Bilgi Sosyolojisi Perspektifinden Türk Sosyolojisi: Hayatta Kalma/Kimlik Çifte Açmazı (İngilizce)	Sosyoloji	2014
Süleyman Demirel Üniversitesi	Yasemin Apalı	Bilgi Sosyolojisi Açısından Din ve Zihniyet	Felsefe ve Din Bilimleri	2014
Marmara Üniversitesi	İşıl Çobanlı Erdönmez	İletişim Bilimleri Bağlamında Kitap Yayıncılığı ve Yayıncılık Politikalarının Dönüşümü	İletişim Bilimleri	2014
Karadeniz Teknik Üniversitesi	Doğan Saltaş	Sosyal Medyanın Kültürlerarası İletişim ve Farkındalığa Etkisi: Facebook Örneği (İngilizce)	Batı Dilleri ve Edebiyatları	2015
Uludağ Üniversitesi	Avni Lala	Arnavutluk'taki Bektaşî İnanç ve Ritüellerinin Sosyolojik Analizi	Felsefe ve Din Bilimleri	2015

Üniversite Adı	Tezin Yazarı	Tezin Başlığı	Anabilim Dalı	Tezin Yılı
İstanbul Üniversitesi	Asuman Kutlu	Gündelik Hayat Pratiğinin Biçimlenmesinde İletişim Araçlarının Rolü: Siyasal Bilgilenme Aracı Olarak İnternet ve Gençler	Radyo Televizyon ve Sinema	2015
Selçuk Üniversitesi	Emre Vadi Balcı	Kültürel Farklılıklar Bağlamında İnternette Haber Alma ve Kullanım Motivasyonları	Gazetecilik	2015
Maltepe Üniversitesi	Semra Geçkin	Yeni İletişim Teknolojilerinin Greenpeace, Tema Vakfı ve Karadeniz İsyandadır Platformu Bağlamında Çevreci Katılıma Etkisi	İletişim Bilimleri	2015
İstanbul Üniversitesi	Yıldız Derya Birincioglu	Türk Sinemasında Kadınsılığın Ulusallaşması(1946-1960 Dönemi)	Radyo Televizyon ve Sinema	2015
Sabancı Üniversitesi	Marketa Canayaz	Kitle İletişim Araçlarının 2009 Avrupa Parlamentosu Seçimlerine Katılıma Etkisi (İngilizce)	Siyaset Bilimi	2015
İstanbul Üniversitesi	Evin Doğan	Televizyon Haberlerinde Nefret Söylemi: Suriyeli Sığınmacılar Örnek Olayı	Radyo, Televizyon ve Sinema	2015
Gazi Üniversitesi	Adalet Görgülü Aydoğdu	Eleştirel Farkındalık Yaratmada Yeni Medya Okuryazarlığı ve Yeni Medya Bilinci Üzerine Bir İnceleme	Gazetecilik	2015
İstanbul Üniversitesi	Duygu Dumanlı Kürkçü	Yeni Medyanın Gençlerin Medya Alışkanlıkları Üzerine Etkisi	Gazetecilik	2015
Yeditepe Üniversitesi	Sevgi Peker	Arkeolojik Toplumlarda Akrabalık İlişkileri: Bir Moleküler Antropolojik Yaklaşım	Antropoloji	2016
Yeditepe Üniversitesi	Şebnem Gürsoy Ulusoy	Yeni Teknolojilerin Akademik İletişime Etkisi: Eğitim Teknolojileri ve Medya Örnek Çalışma (İngilizce)	Medya Çalışmaları	2016

Üniversite Adı	Tezin Yazarı	Tezin Başlığı	Anabilim Dalı	Tezin Yılı
Atatürk Üniversitesi	Yiğit Emrah Turgut	Çocukların Mobil İnternet Deneyimleri: Kullanım, Risk Faktörleri ve Risklerle Başa Çıkma Stratejilerinin İncelenmesi	Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri	2016
Marmara Üniversitesi	Kenan Bölükbaş	Türkiye'de İnanç Gruplarının Kültürel Varoluşunda Topluluk Radyolarının Rolü	Radyo Televizyon ve Sinema	2016
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi	Sebahattin Şen	Türk Sinemasında Kürtlüğün Kuruluşu	Sosyoloji	2016
Süleyman Demirel Üniversitesi	Halil Uzdu	Türk Sinemasında Din ve Modernleşme (1960-1975) (Din Sosyolojisi Açısından Bir İnceleme)	Felsefe ve Din Bilimleri	2016
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	Özgür Kıran	Gençlerde Kütle İletişim Araçları Kullanımının Değerler Üzerindeki Etkisi (Samsun Örneği),	Felsefe ve Din Bilimleri	2016
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi	Hülya Bulut	1990 Sonrası Türkiye'de Çok Satan Romanlar Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme	Sosyoloji	2016
İstanbul Üniversitesi	Amer Aljammazi	Türk Televizyon Dizilerinin Suudi Tüketicilerin Türk Ürünlerine Karşı Algı, Tutum ve Satın Alma Niyetleri Üzerindeki Etkisi (İngilizce)	İşletme	2016
Selçuk Üniversitesi	Hatice Budak	Yeni Çağ Yeni Medya ve Mahremiyetin Yeni Sınırları	Sosyoloji	2016
Ege Üniversitesi	Sefer Kalamam	Sosyokültürel, Ekonomik ve Siyasal Boyutlarıyla Yeni Medyada Mahremiyetin Dönüşümü: Facebook Örneği	Radyo, Televizyon ve Sinema	2016
Anadolu Üniversitesi	Gizem Köşker	Yabancı Dil Öğretiminde Kültürlerarası İletişim: Fransa ve Türkiye Örneğinde Öğretmen Görüşleri İncelenmesi	Yabancı Diller Eğitimi	2017

Üniversite Adı	Tezin Yazarı	Tezin Başlığı	Anabilim Dalı	Tezin Yılı
Marmara Üniversitesi	Türker Elitaş	Uzaktan Eğitim Lisans Sürecinde Yeni İletişim Teknolojileri: Atatürk Üniversitesi Uzaktan Eğitim Merkezi	Radyo Televizyon ve Sinema	2017
Marmara Üniversitesi	Çiğdem Erdal	Yeni İletişim Teknolojileri ve Televizyon İzleyicisinin Etkileşimi: Türkiye'de Televizyon İzleyicisinin Dönüşümü	Radyo Televizyon ve Sinema	2017
Marmara Üniversitesi	Ahmet Güven	Bilgi Sosyolojisi Bağlamında Çizgi Filmlerde İdeolojik İçerik: Avatar ve Cille Örneği	Halkla İlişkiler ve Tanıtım	2017
Gaziosmanpaşa Üniversitesi	Ahmet Erdem	Kontrollü İnternet Kullanımı Psiko eğitim Programının Üniversite Öğrencilerinin Problemli İnternet Kullanımlarına Etkisinin İncelenmesi	Eğitim Bilimleri	2017
İnönü Üniversitesi	Yasin Demir	Ergenlerde İnternet Bağlılığı, Akademik Güdülenme, Akademik Erteleme ve Okula Bağlanma Arasındaki İlişkiler	Eğitim Bilimleri	2017
Marmara Üniversitesi	Ceren Aycanoğlu	Bağlanma Tarzları ve İnternet Bağlılığının Evlilik Uyumuna Etkisi	Psikiyatri Hemşireliği	2017
Atatürk Üniversitesi	Zeynep Taşyürek	Sosyal Bilgiler Dersinde İnternet Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarılarına, Bilgilerin Kalıcılığına ve Derse Karşı Tutumlarına Etkisi	Sosyal Bilgiler ve Türkçe Eğitimi	2017
Dokuz Eylül Üniversitesi	Mustafa Savcı	Ergenlerin Sosyal Zekâ, Sosyal Kaygı, Akran İlişkileri, İnternet Bağlılığı ve Sosyal Bağlılık Düzeyleri Arasındaki İlişkiler	Eğitim Bilimleri	2017
Marmara Üniversitesi	Bahar Öztürk	Radyo Yayıncılığının Dijitalleşmesi ve Radyo Dinleyicisinin Dönüşümü	Radyo Televizyon	2017

Üniversite Adı	Tezin Yazarı	Tezin Başlığı	Anabilim Dalı	Tezin Yılı
İstanbul Üniversitesi	Ozan Günel	Toplumsal Hareketler ve İletişim: Toplumsal Yapı ve İletişimin Kültürel Dönüşümü	Gazetecilik	2017
Ankara Üniversitesi	Emre Canpolat	İletişim, Yabancılaşma ve Meta Fetişizmi: Akıllı Telefonlar Üzerine İnceleme	Gazetecilik	2017
Sakarya Üniversitesi	Selman Yarcı	Toplumsal Bir İletişim Şekli Olarak Yeni Toplumsal Hareketler -Gezi Parkı Örnekleminin Luhmann'cı Analizi-	Sosyoloji	2017
Selçuk Üniversitesi	Oya Eryiğit Günler	Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Sağlık ve Hastalık: Bir Sağlık Sosyolojisi Çalışması (Karaman Örneği)	Sosyoloji	2017
Marmara Üniversitesi	Çiğdem Erdal	Yeni İletişim Teknolojileri ve Televizyon İzleyicisinin Etkileşimi: Türkiye'de Televizyon İzleyicisinin Dönüşümü	Radyo Televizyon ve Sinema	2017
İstanbul Üniversitesi	Ayşegül Akaydın Aydın	Yeni Televizyon Teknolojileri İle Değişen Habercilik ve İzleyiciye Yansımaları: Ntvgram Uygulaması Örneği	Radyo, Televizyon ve Sinema	2017
İstanbul Üniversitesi	Gökçen Cıvaş	Yeni İletişim Teknolojileri Bağlamında İletişim Özgürlüğü ve Türkiye'de İnternet Düzenlemeleri	Radyo Televizyon ve Sinema	2018
Hacettepe Üniversitesi	Tutku Başöz	İletişim Kurma İstekliliği: Türkiye'de Üniversite Düzeyinde İngilizce Öğrenen Öğrenciler İçin Bir Yol Analizi Modeli (İngilizce)	Yabancı Diller Eğitimi	2018
İstanbul Üniversitesi	Derya Gül Ünlü	Kişilerarası İletişim Sürecinde Toplumsal Cinsiyet Kimliğine İlişkin Kalıpların Belirlenmesi	Halkla İlişkiler ve Tanıtım	2018
İstanbul Üniversitesi	Nagihan Çetin	1990 Sonrası Türkiye'de Oluşan Töre Algısında Kitle İletişim Araçlarının Rolü	Türk Dili ve Edebiyatı	2018

Üniversite Adı	Tezın Yazarı	Tezın Başlığı	Anabilim Dalı	Tezın Yılı
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi	Doğan Emrah Zıraman	Kamusal Bir Alan Olarak İnternette Kimlik Tartışmaları: Ekşi Sözlük'te Hrant Dink ve Tahir Elçi Başlıklarının Söylem Analizi	Sosyoloji	2018
Galatasaray Üniversitesi	Sinan Aşçı	İnternet Çağında Zorbalık (İngilizce)	Radyo Televizyon ve Sinema	2018
İstanbul Üniversitesi	Cahit Üstün	Yeni Medya ve Aktiflenen Seyircinin Sinema ve Televizyon İçeriğine Etkisi	Radyo Televizyon ve Sinema	2018
Galatasaray Üniversitesi	Mehmet Fatih Çömlökçi	Yeni Toplumsal Hareketler Bağlamında Siyasal İletişim Süreçleri: Kültürel Mücadele ve Hegemonya Arayışı	Radyo Televizyon ve Sinema	2018
Maltepe Üniversitesi	Cem Özkurt	1980 Sonrası Çalışma Hayatına Başlayan Bazı Meslek Mensuplarının Sosyolojik Açıdan Karşılaştırılmalı Analizi	Sosyoloji	2018
Kırkkale Üniversitesi	Akın Üçok	Yaşlılık Olgusuna Yaşlıların Bakışı Açışı İle Sosyolojik Bir Yaklaşım -Gaziantep'te Kamu ve Özel Huzurevleri Örneklere İle-	Sosyoloji	2018
Fırat Üniversitesi	Ayşe Özpölat	Toplumsal Korkular Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma (Fırat Üniversitesi Örneği)	Sosyoloji	2018
Maltepe Üniversitesi	Abdulbesir Ceylan	Ev Hanımlarının Televizyonda Yayınlanan Sağlık Programlarını İzleme Motivasyonları; Üsküdar Örneği	İletişim Bilimleri	2018
İstanbul Üniversitesi	Cansu Özdenak Kandemir	Geleneksel Televizyondan Sayısal Yayınlağa Dönüşüm Sürecinde Değişen Çocuk İzleyici	Radyo, Televizyon ve Sinema	2018
İstanbul Üniversitesi	Ali Öztürk	Ötekleştirmenin İnşası ve Etkinliği Bağlamında Televizyon Haberleri: Suriyeli Sığınmacılar	Radyo, Televizyon ve Sinema	2018

Üniversite Adı	Tezin Yazarı	Tezin Başlığı	Anabilim Dalı	Tezin Yılı
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	Kasım Can İşık	Televizyonlarda Yayınlanan Bankacılık Reklamlarının Tüketici Açısından İncelenmesi: Bir Karma Yöntem Araştırması	İşletme	2018
Marmara Üniversitesi	Mevlîde Deveci	Türkiye'de Yeni İletişim Teknolojilerinin Yükseköğrenim Kurumlarında Uzaktan Eğitim Alanında Kullanımı	Radyo Televizyon ve Sinema	2019
Ankara Üniversitesi	Sezin Andıç	Ergenlik Dönemi İnternet Oyun Oynama Bozukluğu: Ailesel ve Bireysel Değişkenler Temelinde Bir Modelleme	Psikoloji	2019
Anadolu Üniversitesi	Ozan Yıldırım	Kültür Endüstrisi Olarak İnternetin Bireysel Özgürleşme ve Toplumsal Dayanışma Kavramları Çerçevesinde Değerlendirilmesi	Basın ve Yayın	2019
Ankara Üniversitesi	Gökhan Akmaz	Mitoloji ve Cinsiyet: Hint ve Yunan Mitolojilerinde Ataerkil Dönüşüm	Doğu Dilleri ve Edebiyatları	2019
Giresun Üniversitesi	Anık Kaan Uçar	Yoksulluk ve Hayaller: Toplumsal Atmosferin Aktarıcısı Olarak Sinema	İletişim Bilimleri	2019
Selçuk Üniversitesi	Ahmet Faruk Yıldırım	Günlük Yaşamda Farklılıkların Ötekileştirme Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma	Sosyoloji	2019
Ankara Üniversitesi	Zübeyde Demircioğlu	Türkiye'de Siyaset ve Düşünce Çevreleri İlişkisi Bağlamında Sosyolojik Düşüncenin Oluşumu ve Ziya Gökalp	Sosyoloji	2019
Ankara Üniversitesi	Nazar Bal	Instagram'da Anneliğin Sunumu Üzerine Sosyolojik Bir Analiz	Sosyoloji	2019
Fırat Üniversitesi	Mehmet Tan	Arkadaşlığın Sosyolojisi: Değişen Arkadaşlık İlişkileri Üzerine Bir Araştırma (Mardin Örneği)	Sosyoloji	2019

Üniversite Adı	Tezın Yazarı	Tezın Başığı	Anabilim Dalı	Tezın Yılı
Uludağ Üniversitesi	Kadıriye Durmuşoğlu	Türkiye'de Sosyal Değişim Sürecinde Sekülerleşme Eğilimleri Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme	Felsefe ve Din Bilimleri	2019
Karadeniz Teknik Üniversitesi	Arzu Yılmaz Aslantürk	Kent Sosyolojisi Perspektifinden Mahallenin Sosyo-Kültürel Dönüşümü: 'Boztepe-Çukurcaýır Mahallesi Örneđi'	Kamu Yönetimi	2019
İstanbul Gelişim Üniversitesi	Durmuş Koçak	Siber Kültürün Yeni Medya Kullanıcılarının Tercih ve Eğilimleri Üzerine Etkisi: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Uygulama	işletme	2019
Bahçeşehir Üniversitesi	Güler Canbulat Kamba	Kongo Göç Kültürünün Bilgi ve İletişim Teknolojileri Yoluyla Medyatikleşmesi: İstekler, Arzular ve Umut (İngilizce)	Sinema ve Medya Araştırmaları	2020
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	Tülin Kaya	Routes And Communications İn Late Roman And Byzantine Anatolia (CA. 4th-9th Centuries A.D.) (İngilizce)	Yerleşim Arkeolojisi	2020
Hacettepe Üniversitesi	Arzu Kanat Mutluoğlu	Yabancı Dil Olarak İngilizce Öğrenme Ortamında İletişim İstekliği Üzerine Çok Aşamalı Bir Çalışma	Yabancı Diller Eğitimi	2020
Atatürk Üniversitesi	Aysel Eyerici	Özerklik (Otonom) Destekli Yabancı Dil Öğrenme Ortamlarında İletişim İstekliliği (İngilizce)	İngiliz Dili ve Edebiyatı	2020
Anadolu Üniversitesi	Duygu Tosunay Gencelli	S-Ötesilik Bağlamında Avustralya'da Yaşayan Türklerin Anavatanla İletişim Süreçleri	İletişim Tasarımı ve Yönetimi	2020
Haliç Üniversitesi	Estra Serdar Tekeli	Yeni İletişim Araçlarında Gözetim: Twitter Yasadı ve İnternet Yasası	Gazetecilik	2020
Erciyes Üniversitesi	Nida Sümeyya Çetin	Medyanın Gençlerin Dini Kimlik İnşasındaki Rolü: İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi ve İlahiyat Fakültesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma	İletişim Bilimleri	2020

Üniversite Adı	Tez Yazarı	Tez Başlığı	Anabilim Dalı	Tezin Yılı
Kocaeli Üniversitesi	Denizcan Kabaş	Gelenekselden Dijitale Kitleleş İletişim ve Gazeteciliğin Dönüşümü: Bireysel Pencerelelerinden Yayın Yapan Gazeteciler	İletişim	2020
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	Arda Umut Saygın	Mahkûmların Medya Kullanımı ve Hapishanelerdeki İletişim Pratikleri	Gazetecilik	2020
Maltepe Üniversitesi	Nesteren Gazioglu	Orta Yetişkinlikte İnternet Kullanımının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi	Psikoloji	2020
Anadolu Üniversitesi	Asiye Dursun	Ergenlerin Problemleri İnternet Kullanımını Azaltmaya Yönelik Gerçeklik Terapisi Temelli Psiko-Eğitim Programının Etkililiği	Eğitim Bilimleri	2020
Kırıkkale Üniversitesi	Canan Kurt Topraklı	Lise Öğrencilerinde İnternet Bağlılığının Sosyalleşme ve Yabancılaşma Bağlamında İncelenmesi - Kırıkkale İli Örneği –	Sosyoloji	2020
Çukurova Üniversitesi	Caner Doğruşever	Ergenlerin İnternet Bağlılık Algılanan Sosyal Destek, Yalnızlık ve Psikolojik Belirti Düzeyleri: Farklı Yapısal Modellerin Denenmesi Üzerine Bir Araştırma	Eğitim Bilimleri	2020
Kocaeli Üniversitesi	Ufuk İnal	Radyo Sosyal Medya İlişkisinin Programcı ve Dinleyici Açısından İncelenmesi	İletişim	2020
İstanbul Üniversitesi	Mehmet Sinan Tam	Sosyal Medya Kullanım Motivasyonlarının, Sosyal Medya Fenomenlerinin Kanaat Önderliği Rolü Üzerine Etkisi	Halkla İlişkiler ve Tanıtım	2020
Bogaziçi Üniversitesi	Ummahan Ceren Ünlü	Ütopya ve Tarih: 1960'lar ve 1970'ler Türkiye'sinde Politik Hareketler, İletişim ve Eğitim Patlaması ve Hayal Edilemez Karşılaşmalar (İngilizce)	Türkiye Cumhuriyeti Tarihi	2020

Üniversite Adı	Tezın Yazarı	Tezın Başlığı	Anabilim Dalı	Tezın Yılı
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	Ayşe Saki Demirel	Türkiye'deki Feminist Çeviri Pratiklerine Sosyolojik Bir Yaklaşım: Feminist Websiteleri Örneği (İngilizce)	Mütercim Tercümanlık	2020
Ankara Üniversitesi	Bilimsel Yağmur Demirel	Yeni Medya Döneminde Hayran Kültürü-Topluluk Duygusu ve Pratikleri Üzerine İnceleme	Halkla İlişkiler ve Tanıtım	2020
Marmara Üniversitesi	Mustafa Cankut Kurt	İletişim Sosyolojisi Açısından Örtmeceleler: Dede Korkut Örneği	Halkla İlişkiler	2021
Selçuk Üniversitesi	Hülya Anakız Ertürk	Almanya'da Yaşayan Türklerin Kültürleşme Süreçlerinin Kişilerarası İletişim Çerçevesinde İncelenmesi	Halkla İlişkiler ve Tanıtım	2021
İnönü Üniversitesi	Nuri Erdemir	Ortaokul ve Lise Öğrencilerinin İnternet Bağımlılığı ve Problemli İnternet Kullanımının İncelenmesi	Eğitim Bilimleri	2021
İstanbul Arel Üniversitesi	Özlem Özden Tunca	Ergenlerde İnternet Bağımlılığının, Okul Öncesi Dönem İnternet Kullanımı, Anne Baba Tutumları ve Kişilik Özellikleri Açısından İncelenmesi	Psikoloji	2021
Atatürk Üniversitesi	Hakan İrak	Dijital Aktivizm Bağlamında Değişen Siyasi Mizah Anlayışı: 2018 Cumhurbaşkanlığı Seçimi Örneğinde İnternet Memes/Caps Üzerine Bir İnceleme	Halkla İlişkiler ve Tanıtım	2021
Atatürk Üniversitesi	Levent Önal	Serbest Zamanında Sıklıkla Algısı, İnternet Bağımlılığı ve Heyecan Arama Davranışı İlişkisi	Spor Yönetimi	2021
Marmara Üniversitesi	Oylum Tanrıöver	Alternatif Medyanın Kamusal Alan Oluşturma Açısından Rolü: Açık Radyo Örneği	Gazetecilik	2021
Hacettepe Üniversitesi	Aynülhayat Uybadın	1960'lı 1960'lı ve 1970'li Yıllar Türkiye'sindeki Sinema Deneyimlerini Hatırlamak	İletişim Bilimleri	2021

Üniversite Adı	Tezin Yazarı	Tezin Başlığı	Anabilim Dalı	Tezin Yılı
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	Mehtap Özsoy	Toplumsal Tarihe Sinema Penceresinden Bir Bakış: Bir Sözlü Tarih Çalışması	Radyo Televizyon ve Sinema	2021
İstanbul Üniversitesi	Vüsale Guliyeva Kılıç	Kültürel İletişim Aracı Olarak Masal ve Küresel Kültür Bağlamında Yeni Uyarlamaları	Gazetecilik	2021
Anadolu Üniversitesi	Mesut Özel	Kamu İstihdamında Kayırmacılık İlişkilerinin Sosyolojik Bir Değerlendirmesi	Sosyoloji	2021
Osmangazi Üniversitesi	Ufuk Ay	Bir Tüketim Pratiği Olarak Hanehalkının İsraf Davranışlarının Sosyolojik Analizi	İşletme	2021
İstanbul Üniversitesi	Muhammed Fatih Karakaya	Bir Toplumsal İlişki Biçimi Olarak Borçla Satın Alma: Tarihsel ve Mikro-Sosyolojik Bir İnceleme	Sosyoloji	2021
İstanbul Üniversitesi	Mücahit Yalçın Öztüfekçi	Gelenekten Dışlama Olgusunun Yaylı Tanbur Enstrümanı Üzerinden Sosyolojik ve Organolojik Analizi	Müzikoloji	2021
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	Rinat Kazmukhanov	Türbeler Üzerine Psiko-Sosyolojik Bir Araştırma (Kazakistan Örneği)	Felsefe ve Din Bilimleri	2021
Akdeniz Üniversitesi	Gülsüm Erkan	Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Sivil Toplum ve Yeni Medya: Kadın Odaklı Sivil Toplum Kuruluşlarının Yeni Medya Kullanımı	İletişim	2021
Marmara Üniversitesi	İbrahim Şamil Köroğlu	Yeni Medya Çağında Okuma Kültürünün Dönüşümü: Türkiye'deki Kitap Yayıncılığı Profesyonellerinin Güncel Yaklaşımları ve Yeni Eğilimleri	Radyo, Televizyon ve Sinema	2021
Erciyes Üniversitesi	Burak Ünlü	Dijital Okuryazarlık ve Mahremiyet Bağlamında Kırsal Bölgelerde İnternet Tabanlı Hizmetlerin Kullanımı: Kayseri Örneği	İletişim Bilimleri	2022

